

CIP - Katalogizacija u publikaciji

Narodna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine,
Sarajevo

UDK 886.1/2(497.15).09:929 Rizvić M.
016:929 Rizvić M.

ČOVJEK uspravnog hoda : prof. dr Muhsin Rizvić 1930-
1994. - Sarajevo : Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih
intelektualaca, 1994. - 103 str. : slika Muhsina Rizvića
; 20 cm. - (Biblioteka Arabeska ; 3)

Bibliografija djela prof. dr Muhsina Rizvića: str. 101-
103.

1. RIZVIĆ, Muhsin

ČOVJEK USPRAVNOG HODA

**PROF.DR MUHSIN RIZVIĆ
1930 - 1994.**

Biblioteka: **ARABESKA 3.**

Izdavač:

Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca

Redakcija:

Ibrahim Čolakhodžić, Mehmedalija Hadžić, Šemsudin Musić,
Atif Purivatra, Avdo Sućeska, Lamiya Hadžiosmanović, Jusuf Žiga,
Ismet Grbo, Asim Gruhonjić, Arif Zulić, Dževad Sakić

Za izdavača:

Prof.dr Atif Purivatra

Urednik:

Arif Zulić

Lektor:

Doc.dr Senahid Halilović

Likovno rješenje korica i DTP:

Zlatan Filipović

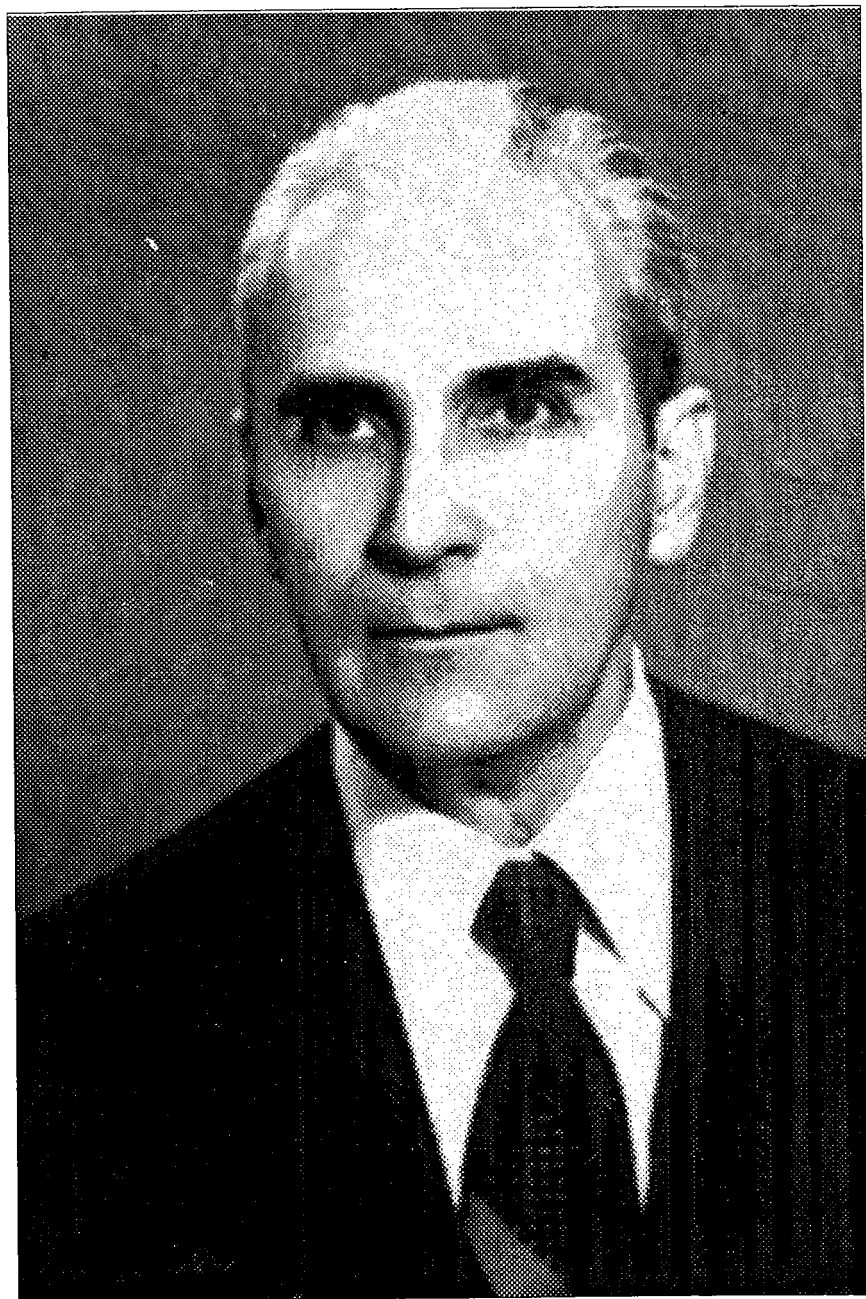
Štampa:

FIORI - Sarajevo

Za Štampariju:

Nusret Muhović

Sarajevo, novembar-studen 1994.

Muhsin Rizvić, je čovjek institucija, kako ga mnogi nazvaše u danima poslije preseljenja. Mnogi se ne bi usudili da to kažu za života ovog nadasve skromnog i samozatajnog čovjeka, čiji životni učinak i stvaralački opus zaslužuje takvu kolosalnu oznaku. U vrijeme kada muslimanski narod nije imao svoje institucije, profesor doktor Muhsin Rizvić je uporno, tragalački i ozbiljno otkrivao i prezentirao mnoge zapostavljene vrijednosti bošnjačko-muslimanske kulture, posebice književnosti. U relativno kratkom životnom vijeku stvorio je djelo za divljenje.

Rođen 14. aprila 1930. godine u Mostaru, osnovnu i srednju školu je završio u Sarajevu, gdje na Filozofskom fakultetu studira i diplomira 1960. godine historiju jugoslavenskih književnosti i srpskohrvatski jezik. Tada počinje raditi u Institutu za izučavanje jugoslavenskih književnosti u Sarajevu. Već je doktorska disertacija imala veliki značaj za bošnjačkomuslimanski narod - "Književno stvaranje muslimanskih pisaca u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske vladavine". Odbranio ju je 1971. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, gdje je iste godine biran za vanrednog profesora, a zatim i redovnog, na predmetu historije jugoslavenskih književnosti XIX stoljeća.

Za knjigu "Behar", književno historijske monografije, primio je 1973. godine republičku nagradu za naučni rad "Veselin Masleša", a za disertaciju objavljenu u ANUBiH nagrađen je 1975. godine 27. - julskom nagradom.

Sjećanje i iskazi prijatelja rahmetli Muhsina Rizvića izrečeni na evokativnom skupu u Vijeću Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca, komemoraciji na sarajevskom Univerzitetu i na drugim mjestima, kao i bibliografija njegovih radova koju, također, objavljujemo u ovom zborniku, pokazuju i dokazuju svu veličinu životnog puta i djela rahmetli Muhsina Rizvića.

Arif Zulić

RIJEČ PREDSJEDNIKA ALIJE IZETBEGOVIĆA NA DŽENAZI

Tužni zbore,

Sastali smo se da klanjamo dženazu i ispratimo našeg Muhsina.

Smatram svojom velikom privilegijom što sam imao priliku da poznajem i da pratim rad ovog velikog čovjeka skoro pedeset godina. Pratio sam taj rad sa dužnim osjećanjem divljenja i poštovanja.

Ovo je vrijeme kada je naša Bosna bilježila velike dobitke i isto tako velike gubitke. U velike dobitke spada rad i doprinos našeg Muhsina, kao što njegov odlazak znači ogroman gubitak, gubitak čije veličine još možda nismo sasvim svjesni.

Dragi Muhsine, naš narod Ti je zahvalan, ali proći će još mnogo vremena da svi shvate šta si Ti značio i učinio za Bosnu, za ono što je ona danas, i još više, za ono što će ona biti sutra.

Ali, mi plakati nećemo. Nećemo, jer suza više nema, nakon svega što se dogodilo, naše suze smo isplakali.

Sada i ovdje i tužni smo i ponosni. Ali ponos preovlađuje.

Dragi naš Muhsine, učitelju i profesore, ispraćamo Te sa osjećanjem ponosa.

Neka je rahmet Tvojoj plemenitoj duši.

**KOMEMORATIVNA SJEDNICA
SARAJEVSKOG UNIVERZITETA
12. VI - 1994.**

Prof. dr Faruk Selesković
rektor Univerziteta u Sarajevu

VELIKI GUBITAK UNIVERZITETA

U četvrtak 9. juna 1994. god. preminuo je dr Muhsin Rizvić, redovni profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu, što predstavlja ogroman gubitak za državu Bosnu i Hercegovinu, Bošnjake, kao i druge narode, grad Sarajevo, Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet, te široku naučnu i kulturnu javnost.

Prof. dr Muhsin Rizvić rođen je 14. aprila 1930. godine u Mostaru, dok je osnovnu školu, gimnaziju, Filozofski fakultet, grupa jugoslavenskih književnosti, završio u Sarajevu. Za Sarajevo je vezana i većina njegovih radova, kao i njegova doktorska disertacija "KNJIŽEVNO STVARANJE MUSLIMANSKIH PISACA U BOSNI I HERCEGOVINI U DOBA AUSTROUGARSKE VLADAVINE" koju je odbranio na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 1971. godine. Ovaj naučni rad je u to vrijeme bio pionirska studija na nedovoljno istraženom polju književno historijske baštine bošnjačko-muslimanskog naroda, a objavljen je u dvije knjige u izdanju Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. No, profesor Rizvić je napisao i objavio čitav niz vrlo značajnih radova iz područja bošnjačke književnosti i prije toga. Počeo je još kao student prikazima i priložima u književnim i naučnim časopisima, a nastavio pišući o neobično značajnim djelima i piscima bosanske književnosti, kao što su Musa Ćazim Ćatić, Safvet-beg Bašagić, Meša Selimović i drugi, te o časopisima "Bosanska vila" i "Behar". Jedan broj ovih objavljenih tekstova skupio je i u svom zborniku ogleđa i kritika "IZNAD I ISPOD TEKSTA" koga je izdavačka kuća "Svjetlost" objavila 1969. godine.

Posebno treba istaći značaj njegove književnohistorijske monografije posvećene časopisu "Behar" koja otkriva mnoga značajna, a do tada zapostavljena imena književnog života u Bosni i Hercegovini, kao i njihove donekle zaboravljene radove. Ovu monografiju objavila je također "Svjetlost" 1971. godine u okviru uticajne edicije Kulturno nasljeđe Bosne i Hercegovine.

Već i po do sada iznesenom, vidi se da je profesor dr Rizvić bio jedan od krčitelja puta proučavanja bošnjačke književnosti, a ovu svoju plodnu djelatnost je nastavio sve do smrti, objavljujući u različitim edicijama prozna i pjesnička djela bošnjačke literature. Nema nikakve sumnje da mu kao književnom historičaru na ovom polju nema premca, on nije bio samo pionir nego i nesumnjivo kritičar sa najzrelijim ostvarenjima, opisujući i tumačeći ovu toliku bitnu kulturnu i književnu baštinu. To i jeste jedan od razloga što je naš gubitak ogroman.

Medutim, njegov doprinos također je velik na području obrazovanja, odnosno u okvirima Filozofskog fakulteta i Univerziteta. Profesor Rizvić je gotovo cijelu svoju karijeru proveo tu i ugradio je samog sebe kako u stvaranju njegovog odsjeka, Odsjeka za južnoslavenske književnosti, tako i cijelog Fakulteta, koji je upravo u to doba stasao u značajnu instituciju u okviru prostora bivše Jugoslavije. Profesor Rizvić izabran je na Filozofski fakultet u novembru 1971. godine, nakon uspješno odbranjene doktorske disertacije, za vanrednog profesora za predmet Historija južnoslavenskih književnosti XVIII i XIX vijeka (romantizam). Nakon šest godina, 1977. godine, izabran je za redovnog profesora za isti predmet. Značajan doprinos radu ovog odsjeka profesor Rizvić dao je nesumnjivo u ratnom periodu, gdje je prednjačio u radu sa studentima, omogućujući kontinuitet akademskog postojanja ne samo kao nastavnik, nego i kao šef Odsjeka i uticajan član Kolegija. Pored redovnog studija na drugom stupnju, profesor Rizvić je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu predavao i na postdiplomskom studiju književnosti i to predmet Metodologiju i tehniku naučnog rada. Kao istaknuti stručnjak i na tom području, profesor Rizvić je

nastavu iz ovog predmeta krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina izvodio i na postdiplomskom studiju književnosti koji je u organizaciji Sveučilišta u Zagrebu održavan u okviru Interuniverzitetskog centra za postdiplomske studije u Dubrovniku. Pored ovih, već spomenutih nastavnih aktivnosti, prof. Rizvić je sudjelovao kao nastavnik predavanjima iz romantizma i starije književnosti BiH na nizu univerziteta (Novi Sad, Zadar, Skopje, Zagreb, Beograd) u okviru Seminara za strane slaviste a i van toga, kao gost predavač.

Pored naučno-publicističkog i nastavničkog akademskog rada, profesor Rizvić imao je i brojne funkcije i izvan Univerziteta. Bio je sekretar Saveza slavističkih društava bivše Jugoslavije, kao i urednik BIOGRAFSKO-BIBLIOGRAFSKOG LEKSIKONA JUGOSLAVENSKIH PISACA. Od osnutka Komisije za izradu historije književnosti Bosne i Hercegovine u Akademiji nauka i umjetnosti BiH bio je njen član, i rukovodilac Potkomisije za austrougarski period. Bio je i član u organima upravljanja gotovo svih značajnih naučnih institucija u Sarajevu kao što su Institut za jezik i književnost, Orijentalni institut, Seminar za strane slaviste, Muzej književnosti Bosne i Hercegovine, Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Sarajeva i druge. Svojim radom u okviru ovih institucija također je znatno doprinio razvoju naučne i umjetničke misli i stvaranja u našoj zemlji.

Za svoj rad profesor Rizvić dobio je i visoka društvena priznanja: za monografiju "Behar" primio je republičku nagradu za naučni rad "Veselin Masleša", a za monografiju nastalu iz njegove doktorske disertacije dobio je Dvadesetsedmojlsku nagradu.

Iz svega do sada iznesenog izvire jedna precizna slika profesora Muhsina Rizvića kao naučnog radnika, univerzitetskog profesora, kritičara i književnog historičara, ali i izuzetno posebno gospodstvenog čovjeka, mirnog i tihog, koji je znatno doprinio razvoju i afirmaciji reputacije bošnjačke književnosti, pomagao obrazovanju toliko neophodnih mladih stručnjaka na ovom području, preko više od dvadeset generacija studenata na redovnom i

postdiplomskom studiju. Bio je i drag kolega, prijatan u dodiru, konstruktivan pri iznošenju svojih mišljenja, a istovremeno i prodoran i oštar u obrazlaganju svojih ideja. Zbog toga je smrt prof. Rizvića i izuzetno veliki gubitak za Univerzitet, Filozofski fakultet i razne institucije - mogli bismo reći za gotovo sve koje sačinjavaju kulturni ambijent Sarajeva i BiH.

Možda se ovaj ogroman osjećaj praznine za kulturnu i naučnu sredinu, kao i za njegovu cijenjenu porodicu, može donekle popuniti sjećanjem na njegova djela i njegovu izuzetnu ličnost kao izuzetnog velikana naših prostora.

Hvala mu!

Prof. dr Enes Duraković

STAZOM UZORITOSTI I ODANOSTI

Poštovani prijatelji!

Dame i gospodo!

Danas se opraštamo od čovjeka u čijem se monumentalnom djelu ne zrcali samo višestoljetna slika bogatog i raznovrsnog književnog naslijeđa Bosne i Bošnjaka, nego i svekolika novovjeka kulturna i društvena slika i sudbina naše domovine i našeg naroda.

Izuzetnost i neusporedivost naučnog opusa rahmetli Muhsina Rizvića otkriva se već i u širini njegovih književnohistorijskih zanimanja, jer je on s jednakom upućenošću, akribijom i senzibilnošću pisao o bošnjačkom i bosanskom književnom srednjovjekovlju, pjesništvu na orijentalnim jezicima i našoj alhamijado literaturi, usmenoj i prepornoj, modernoj i tekućoj književnoj riječi i svaki put sistematično i dokumentirano, sa začudujućom lahkocom iscrtavanja panoramske, historijske slike, ali i one rafinirane, samo rijetkim i probranim duhovima svojstvene snage i ljepote analitičke riječi i esejističke ponesenosti. A kako se uz to u svakom tekstu njegovog ogromnog opusa prepoznaje i jedinstven duhovni stav etičke i estetičke saobraznosti, moralne i znanstvene odgovornosti, dosljednosti i čestitosti, onda je jasno da je životni i znanstveni put rahmetli Muhsina Rizvića, jedne od najvećih ličnosti bošnjačke kulture XX vijeka, bio staza uzoritosti i predanosti, staza odanosti kako temeljnim vrijednostima našeg bošnjačkog i muslimanskog bića, tako i univerzalnim vrijednostima Znanosti, Istine i Pravde.

Uprkos silnim otporima i pritiscima, staljinistički organiziranim kampanjama i šovinističkim progonima, profesor Rizvić je tom stazom koračao hrabro i dostojanstveno, izvlačeći iz tame zaborava i

tame zabrane višestoljetnu ljepotu i bogatstvo bosanskomuslimanske književne tradicije i savremenosti. Bila je to ogromna zadaća koju, u pravilu, obavljaju brojne znanstvene institucije, akademije i instituti, a koje se u nas u višedecenijskoj hegemoniji srpskog velikodržavlja surovom represijom potirale svaki oblik bošnjačke i islamske duhovnosti, naše nacionalne, vjerske i kulturne samobitnosti. Stoga se na taj časn i mukotrpni put rahmetli Muhsin Rizvić odvažio sam, duboko odan snu da svome svijetu, tragično progonjenom i ponižavanom, vrati ponosno i prkosno prepoznavanje vlastitih duhovnih vrijednosti što su se u milenijskoj povijesti bošnjačkog naroda iskazivale u raskošnoj raznovrsnosti, ljepoti i rafinmanu jedne neponovljive kulturne tradicije. A onda se ta raskoš i plemenitost i u njegovim tekstovima sabirala i zgušnjavala u onaj aristokratski nadmoćni sjaj rukopisa baš onako kako je i lik našeg dragog profesora i za katedrom i u šetnji sarajevskim ulicama i u porodičnom domu vazda zračio tom uzvišenom gospodstvenošću što je čovjeku može namrijeti samo dugovječnost tog plemenitog nasljedca.

Iz knjige u knjigu, od mladenačke zbirke studija i kritike IZNAD I ISPOD TEKSTA, preko monografije o časopisu BEHAR, kapitalnog - u našoj književnoj historiografiji neusporedivo vrijednog djela KNJIŽEVNO STVARANJE MUSLIMANSKIH PISACA U BiH U VRIJEME AUSTROUGARSKE VLADAVINE, potom studija i rasprava u knjigama INTERPRETACIJE IZ ROMANTIZMA, BOSANSKOHERCEGOVAČKE KNJIŽEVNE STUDIJE, KNJIŽEVNI ŽIVOT U BiH IZMEĐU DVA RATA, PREGLED KNJIŽEVNOSTI NARODA BOSNE I HERCEGOVINE, TOKOVI I STVARAOCI IZ KNJIŽEVNE BOSNE, KROZ "GORSKI VIJENAC", IZMEĐU GAJA I VUKA, sve do posljednjih rečenica neobjavljene monografije o Ivi Andriću što ju je prof. Rizvić ispisivao do posljednjih trenutaka svoga života, on je iz tame zaborava izvlačio to biserje našeg duha, plemenito otvoren i prema kulturnim vrijednostima Drugih, onda kada u njima otkrije istu onu ravnotežu moralnog principa i estetske uzbudljivosti za kojima je čitava života tragao.

Prisjetimo se stoga da je prof. Rizvić uz tekstove o sevdalinci i Ćatiću, Bašagiću i Humi, Nametku ili Muradbegoviću, pisao s jednakom strašću o Divkoviću i Kranjčeviću, Šantiću i Ćoroviću, jevrejskoj tradiciji u Bosni i o Samokovliji posebno. Bilo mu je strano svako zatočenje duha i onečišćenje duše, jer je vazda znao razlučiti Dobro od Zla.

A stalno je bio u potrazi, stalno u nesmirivoj želji da se istraži neistraženo, obasja zatamnjeno. Otud ona predanost, temeljitost i žestina energije u svemu što je radio. Pamtim ga takvog i kad je obnavljao "Preporod", organizirao Kongres bosanskomuslimanskih intelektualaca.

Pamtim ga takvog svi, pogotovo studenti i mi, njegovi saputnici i prijatelji što smo istodobno zauvijek ostali njegovi učenici koje je on dobrostivom rasipnošću duha, znanja i dobrote tako obilato darivao, hrabreći nas na prvo slovo i pomno prateći naš klecav korak i osnaži naš drhtav i nesiguran glas.

Stoga su, valjda, i njegova predavanja na Fakultetu uvijek bila svečanosti što su ih generacije studenata doživljavale kao gozbu i ozarenje duha, radostan susret ispunjen tihom svjetlošću prisnog prepoznavanja autentičnosti jednog izuzetnog čovjeka kojeg su njegovi studenti doživljavali kao SVOJAT. Zvali su ga Babo i on je uza sve ostale vrijednosti nosio u sebi i tu plemenitu dimenziju našeg patrijarhalnog oca što bdije nad svojim.

Profesor Muhsin Rizvić je naš posljednji veliki alim oko koga smo se, s poštovanjem, okupljali u svijetlu halku odanosti, zadivljeni širinom njegovog enciklopedijskog znanja i pouzdanog prepoznavanja Ljepote, Dobra i Plemenitosti i siguran sam da će svi oni koji su imali tu izuzetnu čast i sreću da budu njegovi učenici uvijek to spominjati s osjećanjem gordosti i ponosa. Zato, neka je rahmet tvojoj plemenitoj duši, moj učitelju!

(Objavljeno: 1. "Slovo" list Društva pisaca BiH, prilog "Oslobođenja" od 24.VII-94. pod naslovom "ODLAZAK DOBROSTIVOG RASIPNIKA DUHA" 2. BH školski glasnik, br. 1. august 1994. pod naslovom: POSLJEDNJI VELIKI ALIM)

**SJEDNICA
VIJEĆA KONGRESA
BOSANSKOMUSLIMANSKIH INTELEKTUALACA
(15.VI-1994.)**

Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca, na proširenoj sjednici 15. juna 1994. godine, evociralo je sjećanja na rahmetli profesora dr Muhsina Rizvića. Sjednici je prisustvovala i Muhsinova supruga dr Behka, kćerka Selma, diplomirani inženjer i snaha Mubera, supruga rahmetli Ismeta Rizvića, brata Muhsinovog.

Poslije učenja Fatihe, generalni sekretar Vijeća dr Atif Purivatra u uvodu je, između ostalog, rekao da je djelo rahmetli prof. dr Muhsina Rizvića naš ponos i mi moramo biti ponosni što smo imali priliku saradivati sa ovim znanstvenikom i časnim čovjekom. Uz grandiozno znanstveno-literarno djelo, koje je ostavio iza sebe, rahmetli prof. dr Muhsin Rizvić je bio jedan od glavnih pokretača i nosilaca duhovno-kulturnog presabiranja bošnjačko-muslimanskog naroda, reafirmiranja naše kulture, posebno u domenu književnog stvaralaštva.

Profesor dr Rizvić je, između ostalog, bio jedan od glavnih nosilaca aktivnosti u reaktiviranju Kulturnog društva Muslimana "Preporod", obavljajući u dva mandata funkciju njenog predsjednika, a potom predsjednika Savjeta sve do smrti. Prof. dr Muhsin Rizvić je jedan od glavnih organizatora osnivanja Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca. Imponovao je svojom upornošću, dostojanstvom, ponosom, poštenjem, istinoljubivošću, ogromnim radnim potencijalom i, naročito, brigom za muslimanski naučni podmladak. Naš Muhsin je svojim radom i ponašanjem ostao uzor moralnog i principijelnog savremenog intelektualca iz muslimanskih redova i to kako u porodici, tako i u društvu. On je bio veoma kritičan i beskompromisan prema slabostima i propustima u odbrani naše domovine Bosne i Hercegovine i Bosanskih Muslimana, unoseći optimističko raspoloženje i vjeru u budućnost Muslimana. U tom pogledu se naročito posvetio ostvarenju uloge, jedinstva i aktiviteta muslimanske inteligencije.

*

*

*

Na kraju proširene sjednice Vijeća Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca 15. juna 1994. godine usvojeni su slijedeći zaključci:

1. Današnja autorizirana sjećanja objaviti u publikaciji naše biblioteke ARABESKA sa govorom predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine gospodina Alije Izetbegovića na dženazi prof. dr Muhsina Rizvića. Isto tako, u publikaciji ćemo objaviti i govore rektora Univerziteta u Sarajevu prof. dr Faruka Seleskovića i ministra za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, gospodina prof. dr Enesa Durakovića, te tekstove objavljene u sredstvima informiranja povodom smrti prof. dr Muhsina Rizvića.

2. Vijeće će na slijedećoj sjednici formirati Odbor za obilježavanje imena i djela prof. dr Muhsina Rizvića.

3. Da se formira Organizacioni odbor za pripremu Simpozija o znanstveno-književnom opusu i djelu prof. dr Muhsina Rizvića.

4. Da se odmah formira Odbor Fonda M. Rizvić pri Vijeću Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca i donesu pravni akti o njegovom formiranju i radu, te da se prema prikupljenim novčanim sredstvima raspišu i prvi konkursi.

5. Da se hatma sa dovom od Muhsinovih prijatelja prouči u petak 17. juna 1994. godine u 12.30 sati pred džumu u džamiji Čobanija.

SJEĆANJA PRIJATELJA

Prof. dr Rasim Muminović

ČOVJEK USPRAVNOG HODA

Iako pripada cjelini, veličina se izdvaja nadraštanjem svoje okoline, što važi i za velike ličnosti. Poput visokih planina i one svojim djelom nadmašuju svakodnevnost društvenog života, postajući katkad uzori a ponekad žrtve svoje okoline, u zavisnosti od njena kulturnog i civilizacijskog razvitka, te pogleda na svijet. Sretnima se mogu nazvati oni koji postaju uzori ili znaci svoje etničke zajednice, a nesretnima oni koji je toliko nadrastu da ih ona kažnjava za ono što će biti uzor kasnijim generacijama. Ako je trenutke sreće na društvenom planu i doživio, za Rizvića se mora reći da ih je skupo platio kako teškim probijanjem ka istini u obespravljenoj etničkoj zajednici, tako i podnošenjem nepravde nanesene njegovom teorijskom djelu. Ali uprkos tome, on nije tipičan primjer za demonstriranje kako naša bošnjačka zajednica postaje svjesna svojih velikana. Čak i na tom posve netipičnom primjeru moguće je pokazati sklonost naše zajednice da sa zakašnjenjem cijeni djela svojih pripadnika, a jedva ikako njihove autore. Ovdje se ne bez osnove čulo da je Muhsin Rizvić najveći bošnjački intelektualac 20. stoljeća, što sa određenom rezervom prihvaćam, i da uprkos tome Rizvić nije postao član "naše" Akademije nauka i umjetnosti, što nedvosmisleno izražava našu nemoć koliko i svemoć drugih. To posredno govori i o kvalitetu nekih Bošnjaka koji su postali članovi te ustanove, ali i o nama koji smo to znali i sve dosada šutjeli. Naravno, time se objašnjava zašto i neki drugi intelektualci našeg etnosa nisu mogli postati članovi te institucije.

S obzirom na to čovjeka mora obradovati prijedlog s kojim ide i prilog za fundiranje Rizvićeve nagrade za književnost, ali i da se zapita koliko je to dobar put da se izbjegnu dosadašnja nesnalaženja? No, to je tema za sebe.

Ako život Muhsina Rizvića sada pripada prošlosti, to se ne može reći za njegovo djelo koje ima svoju sadašnjost i budućnost. Život, naime, ovog našeg nesumnjivog velikana zatvorio je njegovom smrću krug koji je bio otvoren rođenjem, čime se potvrdila aksiomska spoznaja da je od svih čuda svijeta čovjek najveće, jer sam rođenjem dođe u svijet i ode smrću iz njega bez mogućnosti da što donese ili odnese. On na svom životnom putu stvara vrijednosti kojima se održava u životu, ali ni njih nije u stanju ponijeti sa sobom u grob. Kada su to djela kakva je za sobom ostavio naš rahmetlija, ona se pojavljuju prije svega kao svjedoci prolaznosti autorova tijela koje predstavlja posudu za njegov život, ali i kao sabiralište empirije njegova duha, spoznaja do kojih je autor došao i poruka koje se nude drugima.

Duh tog djela poučava druge onomu što ne znaju, nadmašujući ih svojom veličinom. Takve veličine odnose se na dubinu Božanskog, odlučnost moralnog ili jasnoću spoznajnog, sadržaja koji čine predanost vjernika, upornost naučnika, zanos pjesnika ili meditativnost filozofa koji zaranjaju u nepoznato domamljujući najčešće radoznale maglama neizvjesnosti u kojima traže rješenje tajni svijeta i života.

Rizvićevo životno djelo uspjelo je ostvariti puno toga što uglavnom pripadnicima bošnjačkog etnosa nije bilo dostupno, kako je ovdje i konstantirano i isticano kao Rizvićevo besmrtna zasluga, premda se uz njegovu neospornu zaslugu za to zanemaruje time represivnost koja je uticala da manje hrabri njegova etnosa ne čine ono što je rahmetli Rizvić činio, ali su činili nešto drugo što nadmašuje Rizvićevo dostignuća, kakav je npr. bio Midhat Begić ili na etničkom planu Kasim Suljević, a da ne spominjem Mešu Selimovića koji je, htijući ili ne, učinio na afirmaciji negiranog etnosa više nego svi drugi.

I kod takvih je došla do izraza veličina koju drugi nisu u stanju ostvariti, veličina pred kojom smo kao pred nesumnjivom moći Rizvićevo djela, pred kojom intelektualcu zastaje dah kada ima duha za to, što se neoprezno zanemaruje u ovakvim ali i drugim prilikama. No da zaključim:

Po golemom opusu što ga je ostavio za sobom, Muhsin Rizvić je duhovni gorostas dostojan najvišeg poštovanja i najdubljeg divljenja. Taj opus otvara mnoge puteve i može pomoći da se krene dalje - u nepoznato koje valja učiniti poznatim, jer je njegov autor znao cijeniti kulturna dostignuća i onih koji nisu priznavali njegov etnos i to ponekad, kako je u njegovoj studiji "Kroz Gorski vijenac", sa zadivljujućom analitičko-sintetičkom inventivnošću koja, nažalost, zanemaruje kritičke zaključke, što se da razumjeti, ali ne i odobriti kada se zna da ni umjetnost ni njena kritika nisu radi sebe nego radi čovjeka kojeg kritika poezije nije zaštitila ako nije decidirano anatemirala nedopustivost djela (G. Vijenca) koje čovjeka naziva smrdljivim samo zato što je prihvatio drugu vjeru. Međutim, zna se da je to moralo izostati u političkom sistemu da bi Rizvić našao mjesta za svoj rad, što valja razumjeti ali ne i zaboraviti. Štoviše, može se na toj osnovi reći da je Rizvić našao mjeru koja je kod drugih izostala i zato su platili ili će tek platiti. Ipak, ostaje veliko pitanje hoće li generacije koje dolaze znati da slijede ideje koje su Rizvić i drugi pokrenuli? Hoće li ih sputati konzervativizam ili će ih ukinuti fašisoidnost s kojom su se mnogi anonimusi borili samo drugačije nego Muhsin Rizvić?

Hvala.

1914

Dr Halid Čaušević

SAMO NJEMU SVOJSTVEN METOD

Bilo bi me stid da na ovom mjestu panegirički govorim o prijatelju rahmetli Muhsinu Rizviću kada znam da on o svome radu - osim odmjerenih razgovora - nije volio ni običnih, a pogotovo ne prekomjernih pohvala.

Osim toga, ja sam potpuno nekompetentan da govorim o golemom znanstvenom djelu rahmetli Rizvića. Zato se i zadržavam samo na pojedinim tezama, koje su u vezi sa mojim opredjeljenjima.

Razmatrajući npr. trotomno Rizvićevo djelo o bh. književnosti između dva rata, ni danas mi nije jasno kako je rahmetli Rizvić uspio reproducirati ovaj dio naše književne historije kao da je živio u dotično vrijeme, a poznato je da tada nije bio ni rođen, odnosno da je imao svega desetak godina. Jer, pred njim su stajala čitava brda novina, časopisa i druge periodike, što je sve morao pregledati, analizirati i primjenom samo njemu svojstvenog metoda dati svoj sud.

Prikazujući životno djelovanje Ahmeda Muradbegovića, sigurno jednog od najsnažnijih muslimanskih intelektualaca onog vremena, koji je među prvima primjenjivao sociološke metode pri razmatranju muslimanskog društva - rahmetli Rizvić se posebno zadržava na Cvijić-Meštrovićevoj teoriji uloge rase u umjetnosti, te na primjeni ove (danas davno zastarjele!) teorije u Muradbegovićevim djelima, a posebno na Muradbegovićevu tezu o fenomenu slomljene kičme muslimanskih rasno robusnih intelektualaca pod pritiskom čaršije, a posebno pod presijom suvremene politike.

Na isti način Muradbegović postavlja i pitanje:

Zbog čega Muslimani kao jedan rasno zdravi elemenat, - u kojem je ponikla "Hasanaginica", "Omer i Mejrema", te sevdalinka - nije do danas (1924. god.!) dao nijednog velikog lirskog pjesnika?

Iznoseći prednja dva momenta iz Muradbegovićevog književnog djela, rahmetli Rizvić svakako želi prinuditi svoje čitaoce na razmišljanje o problemima koji nisu sigurno bili aktualni samo u vrijeme prikazivanja Muradbegovićevih radova.

Vjerovatno iz istih razloga rahmetli Rizvić u svojoj monografiji "Behar" ne bez razloga kritizira nagli zaokret ovog časopisa (VII godište, 1907.) koji od obiteljskog lista prelazi u domen ekonomsko-političke publicistike, zagovarajući posebno panislamsku ideju, koju su u ono doba određeni muslimanski krugovi smatrali kao metod političke borbe protiv neminovnosti aneksije BiH.

Upravo ovakvim i sličnim pristupima bh. književnoj historiji rahmetli Rizvić je uspijevaao da i one koji s književnošću nemaju direktne znanstvene veze prinudi na razmišljanje.

Doc. dr Šaćir Filandra

ZNAO JE I PUT I CILJ

Smrću Muhsina Rizvića mi smo kao intelektualna bošnjačka zajednica prvi put u suvremenosti u situaciji da slobodno iskažemo svoje poštovanje i sud o jednoj od naših velikih nacionalnih figura. Pitanje je kako o Rizviću govoriti. Dostojanstveno ponajprije, odmjereno, analitički i kritički. Samo to dolikuje jednoj velikoj intelektualnoj figuri. Sad smo u poziciji da iznoseći sud o jednom čovjeku razumijevamo jedno vrijeme, posljednja desetljeća našeg političkog i duhovnog življenja. Samo u tom kontekstu, što je i metodološki ispravno, možemo valjano razumjeti njegovo djelo.

Ovom prilikom ću iznijeti dva lična stava. Pretenciozno je reći za nekoga da je pročitao sve Rizvićeve radove. Najveće i najznačajnije osobno jesam i to prilikom samog dolaska u Sarajevo. Rizvićevo djelo je meni bilo jedini izvor popunjavanja praznine u vlastitom obrazovanju, ono je na izuzetno uspio način prezentiralo kulturnu povijest Bošnjaka zadnje stoljeće i po. Mada je kulturna historija u njegovu djelu bilo ono prateće, heurističko, dok je književno-estetska analiza bila primarna. Kad sam se kasnije upuštao u proučavanje naše kulturne historije, svugdje sam se susretao sa Rizvićem. Njegovim izvorima i sudovima. Njegovi sudovi o kulturnim procesima neborivi su. Ono što ga posebno odlikuje jeste temeljitost u istraživanju, ono što je obradio sigurno je završeno, tu se više nema ko navraćati.

Rizvića sam godinama znao prije no što sam ga upoznao. Zilhad Ključanin i ja divili smo se ne njegovu znanju, jer smo sebe, naravno, smatrali najpametnijim, već njegovu hodu. Bio je čovjek uspravna hoda, kako bi rekao drugi rahmetlija Kasim Prohić, i bukvalno i duhovno. Gradom je šetao tiho, odmjerenim korakom, sam, nije pogled svraćao nastranu, išao je svojim putem, znao je i put i cilj.

Dr Đenana Buturović

ČOVJEK VELIKE SNAGE

Naučno djelo Muhsina Rizvića, govorim o nečem što ne umire i o nekom, o naučniku koji ne umire (zato u ovom kontekstu ispuštam RAHMETLI) predstavlja jedinstvenu i zaokruženu cjelinu, koja će dugo vremena, najmanje pola stoljeća biti orijentir novim istraživačima u naučnoj disciplini koju utemeljuje djelo Muhsina Rizvića - modernoj književnoj historiji bosanskohercegovačkih naroda, a posebno književnoj historiji Bošnjaka ili Bosanskih Muslimana (ovaj posljednji termin u svojim radovima je upotrebljavao M. Rizvić). Muhsin Rizvić je pripadao onoj grupi odabranih studenata Sarajevskog univerziteta čije je kvalitete književni historičar Salko Nazečić brzo uočio i usmjerio svoga bivšeg studenta na put probiranja po poljima usmene tradicije, književnih djela i književne historiografije. To probiranje, rad na bibliografiji šezdesetih godina poklapa se sa periodom Rizvićevih ovladavanja ukupnom literaturom, odabirom niza tema za studije i knjige, koje će se, nakon toga, sukcesivno pojavljivati u javnosti. Mali vremenski razmak u pojavi obimnih studija - knjiga, govori o metodologiji naučnoistraživačkog rada naučnika koji je istovremeno radio na više studija, tako, kada bi završavao jednu knjigu, a prilazio drugoj, to nikada nije bilo počinjanje rada o novoj temi. Odabir smjera svojih naučnih istraživanja M. Rizvić čini već krajem te, ŠESTE decenije našeg vijeka, a njegovu punu naučnu zrelost, talenat, suptilnu analizu, širinu kulturološkog i historijskog znanja pokazuje njegova sjajna studija "BEHAR". KNJIZEVNOHISTORIJSKA MONOGRAFIJA, koja se pojavljuje iz štampe 1971. godine. Za mene je to najbolja književnohistorijska monografija o jednom časopisu koja je napisana do danas na južnoslavenskim prostorima. Ona je bila prava prethodnica prvoj književnoj historiji Bošnjaka

austrougarskog perioda koju Muhsin Rizvić iz skromnosti, po nagovoru mentora (riječ je o doktorskoj disertaciji), ili iz opreza, a mogao je diktirati društvenopolitički činilac, naziva "Književnim stvaranjem muslimanskih pisaca u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske vladavine" (Sarajevo 1973). Pravi naslov ova knjiga će dobiti u svom 2. izdanju 1990. godine - "Bosanskomuslimanska književnost 1887-1918." U njegovom tridesetčetverogodišnjem naučnoistraživačkom radu Muhsina Rizvića je izvjesno vrijeme snažno privlačila usmena tradicija, posebno epika Bošnjaka i sevdalinka. Prvoj je posvetio dosta mjesta u svojim knjigama, a njegov esej o sevdalinci antologijskog je značaja. ("O lirsko-psihološkoj strukturi sevdalinke", Izraz, 1969.). Originalnost u pristupu usmenoj poetskoj formi on je potvrdio i u svojoj analizi balade o Hasanaginici ("Socijalni aspekti "Hasanaginice", Život, 1974.). Njegova ogromna kritičnost nije ga vodila ka obimnijim studijama iz usmene književnosti, smatrao je da je to struka koja traži cjelovitog naučnika, ali mu je upravo njeno seriozno poznavanje omogućilo da prepozna uticaje njene forme i duh u umjetničkoj književnosti. Tako je identifikovao KRAJIŠNIČKA PISMA kao neku vrstu epistolarne bošnjačke književnosti koja je "po svojim izvorima, psihologiji, atmosferi, sadržaju pa čak i stilu bitno /je/ bila vezana za muslimansku narodnu epiku i čak vremenski podudarna njenom nastajanju i stvaralačkom trajanju". Riječ je o pismima muslimanskih krajišnika od XVI do XVIII stoljeća (koja se, kako sam slikovito reče, danas nalaze u arhivama i privatnom posjedu s druge strane nekadašnjeg Bosanskog Pašaluka). Njegovo poznavanje usmene pjesme, njenog duha i njene suštine snažno je prisutno u njegovim knjigama "Gorski vijenac. Interpretacija i tekstualno- komparativna studija o strukturi" (Sarajevo, 1985.) i "Između Vuka i Gaja" (Sarajevo, 1989.). Samo je veliki znalac Tradicije i njenih dometa mogao zaključiti prvu citiranu knjigu na način kako je to učinio njen autor: "Romantičarski antihumanitet završnog čina glavne radnje Gorskog vijenca - prim. Đ.B. na taj način se pomjera, zamjenjuje, amortizira i umjetnički i etički iskupljuje epskim humanitetom stvarnog junaštva". Uronivši duboko u istraživanja književnog života Bosne i Hercegovine (kao

što to potvrđuje i njegovo djelo u tri toma "Književni život Bosne i Hercegovine između dva rata", Sarajevo, 1980.), Rizvić je nastojao i uspio sveobuhvatno sagledati panoramu književnosti Bosne i Hercegovine, kako njenih tokova, njenog stvarnog obima i karaktera stvaralaca i djela, tako i po slijedu naučnog naslijeđa o ovoj građi, kako je i sam istakao u "Napomeni" u svom "Pregledu književnosti naroda Bosne i Hercegovine" (Sarajevo, 1985.).

Sa naučnom znatiželjom i zahvalnošću savremenika očekujemo njegovu novu knjigu, a u nadi da ju je uspio dovršiti.

Radio je mnogo, napisao je mnogo, umro je rano, pisao je u teškim vremenima, koja su ga pritiskala i prije ovog rata, ali je bio sretan, u svojoj porodici, među prijateljima i među najbližim saradnicima, sa svojim studentima, kada je davao i obogaćivao svojim bogatstvom druge. Stvarati na način i u obimu u kome je on to činio mogao je samo čovjek velike snage, sretan čovjek. To treba da čini sretnim i sve one koji su ga voljeli i poštovali. Konačno, za Muhsina Rizvića, kao i sve druge velikane riječi ne kaže se: "Volio sam Rizvića, cijenio sam Rizvića", nego: "Volim Rizvića, cijenim Rizvića!"

Dr Uzeir Bavčić

UTEMELJITELJ BOŠNJAČKE KNJIŽEVNE POVIJESTI

Svaki razgovor o književnoznanstvenom djelu Muhsina Rizvića - i u povodu iznenadne i prerane smrti ovog najistaknutijeg bošnjačkog književnog znanstvenika, historičara, kritičara, esejiste i profesora - predstavlja odgovoran znanstveni i etički čin. Jer je riječ o stvaraocu, koji kao najosebujniji, najplodniji i najpredaniji istraživač naše književne prošlosti, do jučer prisutan i na vanbosanskim prostorima, najpotpunije izražava sudbinu svoga naroda impozantnim opusom koji funkcionira unutar bošnjačke kulture kao njen organski dio. Otud će i u predstojećim znanstvenim ocjenama Rizvićeva eruditnog djela, sa potrebne distance, koju je teško uspostaviti i zbog naše uronjenosti u njegovu bit kao dio naše bošnjačke povijesti, naše sudbine i nas samih - biti neizostavno vrednovanje, kao neminovnost i kao postupak koji će uzimati u obzir složene procese funkcioniranja bošnjačke literature u vremenu prošlom i u vremenu sadašnjem, povijesno prijelomnom i u potpunosti neizvjesnom.

Ne mogu da u ovim danima naše žalosti zbog Rizvićeve smrti, ponukan izljevima boli njegova kreativnog sljedbenika kolege, prijatelja i učenika dr Enesa Durakovića, kao Rizvićev student i učenik, i sam ne izrekнем sjećanje na svoje prve susrete sa profesorom Rizvićem, koji se svojom znanstvenom odgovornošću, ozbiljnošću i očinskom brižnošću, izdvajao među kolegama na Katedri jugoslavenskih književnosti Filozofskog fakulteta u Sarajevu. Rizvićevim dolaskom na Odsjek jugoslavenskih književnosti (1971.), koji je još uvijek bio ustrojen prema tronacionalnom principu izučavanja književne historije Srba, Hrvata i Slovenaca, ali ne i drugih naroda, pozicija bošnjačke književnosti u

značajnoj je mjeri izmijenjena, koliko stjecajem aktualnih demokratskih procesa na valu hrvatskih nacionalnih previranja početkom sedamdesetih godina, toliko i njegovom osobnom zaslugom, koja se u punom svjetlu razotkriva tek danas.

Iako sam pripadao posljednjoj generaciji koja je slušala predavanja dr Salka Nazečića, po vlastitom sam izboru postao Rizvićev učenik, nakon odbrane diplomskog rada o hedonizmu u lirici Safvet-bega Bašagića, možda prvog o temi iz bošnjačke književnosti, upoznavanja njegovih sljedbenika, sadašnjih znanstvenika, profesora i kolega, dr Enesa Durakovića i dr Muniba Maglajlića, kao i susreta sa rahmetli Alijom Nametkom, značajnim bošnjačkim književnikom, koji mi je u jednoj dužoj šetnji od kuće do Marijin-Dvora, uz kazivanja o mučeničkoj smrti književnika Huseina Muradbegovića, o cenzuriranju zbirke novela "Za obraz" 1942., o Maku Dizdaru, časopisu "Život" i naprasnoj zabrani novele "Napršće" - pohvalno govorio o potrebi Rizvićeva znanstvenog djelovanja na sarajevskoj katedri jugoslavenskih književnosti.

Profesor je Rizvić, tako, u mojim očima, kao i u drugih nastavljača njegova djela, i u stvarnosti djelotvorno povezivao prabiće bošnjačkog književnog i intelektualno-kulturnog naslijeđa sa njegovim mladim savremeniciima, u težnji da za svoga života dokraja pronikne u vertikalnu bošnjačkog stvaralaštva i bošnjačkog humaniteta, ostajući, pritom, neobično ustrajan i u toleranciji spram netolerantnih komšija, u kojima je uvijek tražio "etiku saživljenosti, poštenja i dobrodušnosti".

Sve se to na impresivan način izražavalo u njegovu odnosu prema mladim znanstvenicima, koji su se pred njim znanstveno usavršili kao magistri ili doktori književnohistorijskih znanosti.

Potvrđuje se to također njegovim impozantnim djelom i onda kad je, kao saradnik Instituta za književnost u Sarajevu, 1971. godine briljantno odbranio doktorsku disertaciju **KNJIŽEVNO STVARANJE MUSLIMANSKIH PISACA U DOBA AUSTRO-UGARSKE VLADAVINE.**

Osim sagledavanja znanstvenih, društvenih i kulturnih aspekata Rizvićeva djela i njegove uloge u obnovi i vođenju KDM "Preporod", ovom prilikom treba ukazati i na značaj Rizvićeva pristupa proučavanju bosanskohercegovačke književnosti, koja se, prema ovom našem znanstveniku, u svom historijskom sumiranju, konstituira u formi dijahronijske ukupnosti i sinhronijske skupnosti svih vidova književnog stvaranja i tradicija, upotpunjenih tolerancijom koja pretpostavlja postojanje razlika, i prožimanjem književnih pojava i u horizontalnom i u vertikalnom smislu. Uz teorijsku i književnopovijesnu zasnovanost, njegove "teze za pristup izučavanju bosanskohercegovačke književnosti..." imaju punu upotrebnu vrijednost i u prijelomnim uvjetima aktualnog transformiranja školstva i kritičkog preispitivanja našeg kulturnog naslijeđa. I to stoga što, usprkos razložnim osporavanjima principa teritorijalne podjele nacionalnih književnosti na širem južnoslavenskom prostoru, sasvim urastaju u duh milenijske bosanske državnosti i naše trajne potrebe za odupiranjem unitarističkim tendencijama, koje su nas gušile "jugoslavenskim jedinstvom" i apstraktnim zajedništvom, u novije vrijeme predstavljanim kao jedinstvenom i bezbojnom cjelinom, u kojoj Bošnjacima nije bilo dopušteno istraživanje vlastite književnosti u skladu sa vertikalom razvoja bošnjačke nacionalne tradicije.

Valja reći da je dr Muhsin Rizvić, znanstvenik sa širokim krugom prijatelja i kolega saradnika izvan zavičajne Bosne, osobito uvažavan od hrvatskih književnih povjesničara dr Iva Frangeša u Zagrebu i dr Nikole Ivanišina u Zadru, kao profesor, koji je često gostovao u ovim centrima i o književnosti naroda Bosne i Hercegovine držao predavanja u Interuniverzitetskom centru za postdiplomske studije u Dubrovniku (pri Sveučilištu u Zagrebu) i na Filozofskom fakultetu u Zadru.

Smrcu profesora Rizvića, Bošnjaci su, kao i Hrvati nakon nenadane i prerane smrti Antuna Barca, suočeni sa nenadoknadivim gubitkom eruditnog znanstvenika, čije se djelo svojom bašagićevskom grandioznošću nadnijelo nad našu povijesnu sudbinu,

tražeći od nas kreativne sljedbenike i dostojne nastavljače, koji će u svakom pristupu bošnjačkoj i cjelokupnoj bosanskohercegovačkoj književnosti neizostavno pronicati u analitičko-sintetički duh Rizvićeva djela, na dugotrajnom putu stvaranja sintetičke cjeline o nacionalnoj sudbini bošnjačkog naroda i bošnjačke književnosti.

Rahmet duši našem dobrom i poštovanom profesoru.

Prof. dr Jusuf Žiga

GORDA POJAVNOST I ODVAŽNOST ČINA

Prizivam riječ da se rastvori. Kako drugačije bilo šta kazati o djelu rahmetli prof. dr Muhsina Rizvića, a da bude primjereno samoj duhovno-kulturnoj vertikali bošnjačko-muslimanskog naroda? Jer životno djelo ovog velikana, koga je iznjedrio bošnjački narod u jednom, po svoj opstanak krajnje sudbonosnom i burnom vremenu, njegov znanstveno-literarni opus i on sam, sazdan u gordoj pojavnosti i odvažnosti čina - ponos je Bošnjaka. Stoga, ma koliko bio preran i nenadoknativ, za odlaskom profesora Rizvića ne smije se očajavati. Valja, naprosto, nastaviti tamo gdje je stao.

Rahmetli Rizvić bio je poput "tihe vode koja brijeg valja". Nenametljiv, a opet autoritativno prisutan posvuda gdje treba i kad zatreba, kao sveuvaženi autoritet. Ogromna je njegova zasluga u duhovno-kulturnom presabiranju bošnjačkog naroda, nakon stogodišnjeg odrodavanja, na čemu su sustavno radile njegove komšije. Taj njegov angažman je naročito bio plodotvoran u najnovijem vremenu, u reaktiviranju KDM "Preporod", organiziranju Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca u najkritičnijem trenutku po opstanak ovog naroda, u radu niza naučnih savjetovanja, okruglih stolova, tribina... O značaju njegovih objavljenih i neobjavljenih tomova valja govoriti drugom prilikom.

Da bismo praktično pokazali svoje poštivanje prema djelu profesora Rizvića, da bi ono i dalje trajalo i teklo poput one "tihe voda koja brijeg valja", valjalo bi, primjerice, ustanoviti godišnju nagradu "Dr. Muhsin Rizvić", koja bi se dodjeljivala za najznačajnija znanstveno-književna ostvarenja. Dakako, kriteriji i sve što uz to ide, morali bi biti primjereni imenu na koje se naslanjaju.

Dosadašnji odnos prema znanstveno-literarnom radu rahmetli prof. dr Muhsina Rizvića može poslužiti i kao svojevrsna paradigma odnosa spram kulture bošnjačkog naroda općenito. Iako je, u kvalitativnom smislu, vrednije ono što je sam dao, negoli sve njegove kolege akademici, koji su pripadali istom znanstveno-literarnom rodu, on nikada nije mogao dospjeti u Akademiju znanosti BiH. Tamo su, očito, primjenjivani profesoru Rizviću i bošnjačkoj kulturi neprimjereni, bolje rečeno neprijateljski naklonjeni kriteriji. No, to nije moglo pokolebati njegovu odlučnost da ustraje, ma koliko neljudskost pogadala ljudskost.

Neka mu je vječni rahmet!

Doc. dr Senahid Halilović

UČITI KAKO SE BRANI SVOJ STAN

Kažu da čovjek prestaje biti dijete kada mu roditelji umru. Poslije očeve smrti, februara 1992., suočio sam se sa nemilosrdnošću rečene istine, i samo još jedna 75-godišnja starica ispod Konjuha još uvijek nekako krpi to dijete u meni. Smrt poštovanoga prof. Rizvića možda jedinoga gospodina koga sam redovno oslovljavao sa "Profesore" - a da nisam njegov student bio - od rijetkih je, dakle, smrti koje pamtim, a poslije kojih me je svom silinom zapahnulo upravo osjećanje dokrajčavanja tih najdražih, djetinjih prostora mojih.

Eto ti sad! - prvo je što sam rekao sebi čuvši za njegov odlazak. Obznanjujem, evo, da je naporedo sa bolom navirao u meni i načas nejasan osjećaj krivnje, koju sam, međutim, hitro dešifrirao samooptužbom: a šta ti je falilo da u jednoj od zgodnih prilika, kakvih je ipak bilo, kada smo, barem nakratko, ostajali sami u prostorijama "Preporoda", da tako jedared kažeš: evo, Profesore, granatiraju nas, i ne znamo hoćemo li čitavi biti još koju minutu, pa bih Vam predložio nešto - ako me nećete pogrešno shvatiti - da sjednemo nekad u jednoj od ovih odaja, uz čaj, uz kahvu, i da Vas ponešto upitam, ili da Vas ništa ne pitam, a da Vi kazujete šta je bilo, i kako je bilo. Nije zbog godina, nego zbog granata... I umjesto da sada kažem: gospodo, Profesor jeste preselio, ali uz tolike knjige, koje jesu raskošni trag jedne časne, svijetle i velike egzistencije, imamo, evo, i nešto od onoga što u njegovu znanstvenom opusu nema - imamo deset kasete, jedanaest, petnaest sati kazivanja, svjedočenja svjedoka koji je, sa vjerom u Onoga Gore, iskoračio gordo na vjetrometinu, i iskusio od ovih dolje, iz komunističke kaljuže, udare i slijeva i zdesna, ali se povio nije; umjesto, dakle, da nam danas svima makar koliko tako nečim dragocjenim olakšam neumitnu činjenicu njegova odlaska, ostaje mi

da gatam da li bi od toga išta bilo i da sam upitao, da li bi Profesor oštro a dobrohotno odmahnuo rukom: "Pusti sad to!" - a opet za koji dan rekao: "Pa, čuješ, nije ti onaj prijedlog loš!", i ostaje mi da osluškujem nije li neko drugi od nas što smo iz dana u dan počašćeni bili njegovom blizinom imao više nerva jednog Enesa Čengića. Ovo spominjem i kao nauk svima nama: ako prepoznate još kojeg gořostasa u našem narodu - zabilježite, što više, prije negoli ode - za one koji ostaju.

Kad god mi je na sjednicama Naučnog vijeća Centra za bosanskomuslimanske studije ili na sastancima Odsjeka za južnoslavenske književnosti i Odsjeka za južnoslavenske jezike, kao najmladem od prisutnih rekao, pruživši knjigu zapisnika: "Piši!" - ni trunke, ama baš ni trunke povrijeđenosti u meni inače muhanatom.

U njegovoj je blizini najmundrije bilo slušati i bilježiti.

Bilo je zadovoljstvo učiti izbliza kako se brani svoj stav.

Lahko je njemu danas, mislio sam ponekad: zasigurno se neki od ovih ljudi i ne slažu sa svakom pojedinosti koju zastupa, ali nešto tanko ili nikako ne proturječe. Vjerujem da ih je bilo i koji bi sasvim drukčije, i svakako, samo neka nije tako kako on hoće, ama su nešto šutjeli. Pitao sam se otkuda to, osobito ako Profesor nije udostojio prisutne potanijeg obrazlaganja svoga stava. Čini mi se da su šutjeli čak i oni što ga nisu voljeli, jer je sve omaglica hvatala od njegova zamašnjog opusa, od tolikih tomova - hajde ti nešto proturječi Odjeljenju za književnohistorijske nauke neregistrirane Bošnjačke akademije, Odjeljenju koje hoda! A kad mlađi i nadobudni glas kažu drukčije - a bivalo je i toga - uznositi bi Profesor, koji je vidio dalje, i koji je odbolovao sve tragične raskole svoga naroda kao osobne nesreće, kratko rekao: "Dobro!" I nije bivao manji, naprotiv!

Nisam ja toliko drzak da bi mi i na pamet bilo palo da tolikoga gospara uopće zamaram svojim problemima, a kamoli da se pokušam okoristiti njegovom blizinom, te da ga potežem da mi ih rješava. Čuo je, međutim, od drugih, potkraj 1991. za moja podstanarska spoticanja, i nije prećuo. on, koji sebi - kako mi tih dana kaza - nikad

ni od kog ništa, pa ni stan nije tražio. "Zvat ću ja Hamu", reče, "i otići ćemo mu". I nije to, gospodo, bila unižavajuća, poklonstvena posjeta: vidio sam da gospar ostaje gospar i kada nešto traži. Gospodin je gradonačelnik izišao pred gospara i zadržali smo se u sali na čijim su zidovima nanizane bile uokvirene pozamašne fotografije dotadašnjih sarajevskih gradonačelnika. I kao da je sa svakim kahvu pio - prošetali smo nakratko kroz posljednje sarajevsko stoljeće: o svakom od njih anegdotu, utisak, detalj, pohvalu, kritičku riječ. O jednom iz te čitave galerije likova: "Dostojan svakog prezrenja!". I znao sam da to nije tek emocija, da je istina. Zaboravio sam koliko je svojih obaveza gradonačelnik poslije spomenuo, i ko ga je sve za ovo i za ono molio, i kome je ono, ali samo njemu uspio dosad oko stana pomoći, ali pantim podignuti kažiprst i povišeni ton Profesorov: "Hamo, prvi put Te za nešto molim. On mora imati stan!"

Kad mi je oktobra 1993. došao na slatku, u stan, zamolio sam ga da nam ponovo, da svi čujemo, da i moj sinčić čuje, kaže: kakav je to ciganski džennet? I opet je nanizao neokrnjenu veselu nisku, maštariju koju je čuo tad i tad od tog i tog, i ponovio neke detalje, da upamti dječak raširenih zjenica. Odrasli su usput - a mnogo je važnog kazivao usput - mogli čuti šta mu je tom i tom zgodom rekao Rade Uhlik...

Kad sam u nedjelju 12. juna 1994. upitao dječaka raširenih zjenica: zna li kom je to profesoru proučio "Fatihu" ispred Ferhadije, rekao mi je: "Tetku Muhsinu" - tako mu je Profesor predložio da ga zove: "Nisam ja tebi čiko, ja sam tebi tetak Muhsin" - i počeo nabrajati čime je ciganski džennet popločan, čime opleten...

Neka je rahmet gosparu i Profesoru Rizviću.

Prof. dr Amir Pleho

MONUMENT ALTRUIZMA

Sjedio sam u posljednjem redu pune sale i slušao priču poštovalaca rada velikog Muhsina Rizvića. Govorili su nenamješteno, birali riječi da se približe velikanu bar riječima kad djelom nisu mogli, govorili su da ga ne uvrijede ili pokažu da su ga znali. Prvi put sam vidio govornike kojim nije govor izdiktiran, a umrli im za besjedu nije mogao dobrim uzvratiti. Nije bio ni prije, a ni uoči smrti političar koga bi se bojali pa su se iskupili oni koji govore svoje i među sobom. Ne znam je li u sali bilo nesretnih ljudi, ali znam da ja jesam. Bio sam dvostruko nesretan: jednom što ga nisam dobro poznavao i još jednom što mu nisam djela valjano znao. Vidio sam kako sam i pored godina koje sam prikupio ostao siromašan. Slušao sam priču o profesoru. Besjedilo se o Muhsinu Rizviću radniku, stvaraocu, misliocu, učitelju. Mislima i riječima se gradio monument ovog prostora i ovog vremena. Sjedio sam, slušao i zamišljao figuru koja se vaja. Statua za divljenje. I opet osjetih tugu. Nisam čuo ono što sam ja o njemu znao. Nisu to govornici rekli. Ne sjetiše se. A meni se tuga ispriječi da slušam kako je samo radio i dođe mi glas daleki koji govoraše: reci o njemu ono najvažnije, reci: čovjek je bio. I eto zašto ovo pišem. Pišem da umanjim svoje siromaštvo i da prikazem bogatstvo koje sam znao.

A desilo se to ovako. Na sjednici koja je zakazana za one koji bi mogli govoriti o imenu naroda ovoga, našao sam se i ja. Malo sam na ovaj sastanak nosio sa sobom. Nosio sam želju da mu učinim dobro, jer sam znao da je on kroz svoje postojanje dobro činio. Do mene je sjedio čovjek. Mnogo viši rastom i imponirao mi je kao zakrivka od nevremena. I bi mi prijatno. Lijepo je uza se imati veličinu. Nisam ga poznavao. Još manje sam mogao misliti da pored mene sjedi

karijatida koju su vjetrovi olajavali i optrkivali da je načnu. No nisu, niti su mogli. Ostalo je i za buduća pokoljenja.

Dobio sam riječ i govorio. Ne dugo. Ne ni osobito dokumentovano, ali iskreno i razložno sam ukazivao da se požuruje nešto što čemu vrijeme mora biti sudija. Žaleći što moram na drugu obavezu, krenuo sam kada su se riječi umnih tek trebale razigrati. Ja sam tako mislio, zažalio i izašao. Kao po dogovoru, ustao je i gorostas pored mene. Mislio sam da me i ne zna i da polazi svojim poslom. Brzo sam shvatio da nisam dobro procijenio i još brže da se pored mene nalazi osvajač neponovljive snage. Odao mi je priznanje za maloprije rečeno, čineći to kao da nekom drugom priča o meni, a zatim virtuožnošću maestrissima na violini prešao na jedan događaj koji je bio i naše prvo sretanje i prilika da iz svoje bogate riznice izbaci sjeme unikatnog čovjekoljublja. Govorio je o djelu što je tom prilikom pokrenuto. Govorio lijepim rječnikom visoke elokvencije i bogata izraza. Čitavo vrijeme je dijelio pohvale ljudima za ljudsko. U meni je probudio pažnju. Nije bilo dvojbe, pored mene je hodio jedan od onih nepopravljivih altruista kojih je sve manje na svijetu. Nije mnogo prošlo, uslijedio je još jedan naš susret. Na visokom mjestu naučnog olimpa predstavljao je svog kandidata za društvo uglednika. Nije ni jednom riječju iskazao svoje zasluge za ovo. Govorio je o kandidatu sa pijetetom koji iskazuje rano sazreli učenik kad govori o svom učitelju.

Bio je opet pored mene onaj nepopravljivi altruist koji je imao dvije osobine: ljubav za čovjeka i ljubav za one kojima je sav svoj vijek davao. Meni je monument građen mislima i riječima okupljenih u sali Vijeća intelektualaca bio ljepota čija je najzanosnija osobina bio njegov altruizam. Ostavio sam poklonike njegova djela da pričaju o zdanju što je ostalo iza njega, a ja sam ponio kamičak što ga čini njegovu čovjekoljublje da ga ugradim kako monument ne bi bio bez svoga najvrjednijeg svojstva.

Edah Bečirbegović

IZOSTALO PRIZNANJE

Danas, kada smo se ovdje iskupili da evociramo uspomene na našeg rahmetli Muhsina, ne mogu a da, podsjećajući se na njegov život i njegovo djelo, ne iskazem poštovanje i divljenje prema ovom velikanu naše kulture.

Ja neću govoriti o njegovom ogromnom književnom opusu i njegovom ogromnom doprinosu u kreiranju naše kulture i čuvanju naše kulturne baštine. O tome govore njegova djela. Želim se osvrnuti na nešto o čemu se gotovo nikako ne govori i o čemu se malo zna.

U vezi s tim postavlja se pitanje kako jedan ovakav velikan na polju nauke nije postao akademik, kada mu je tamo po njegovom naučnom radu, enciklopedijskom znanju i širokoj kulturi prije svih bilo mjesto.

Komunističku vladavinu karakterisala je borba za ateizaciju društva i nastojanje eliminacije muslimana - Bošnjaka kao naroda. To je praćeno raznim represivnim mjerama prema svima koji su se tome opirali. Naš rahmetlija dr Muhsin Rizvić, kao član organizacije "Mladih muslimana" tomu se suprotstavio i stupio u borbu protiv ateizacije i za očuvanje nacionalnog bića Bošnjaka - muslimana kao naroda i njegove nacionalne afirmacije.

Dakle, njegovo životno opredjeljenje odredilo je i njegov rad i njegovo životno djelo.

Izostalo priznanje prijema u akademiju nauka za jednog takvog čovjeka - vjernika nije nikakav gubitak. Ali, ovozemaljsko je priznanje već to što je, u vrijeme kad naši intelektualci lutaju, dr Muhsin Rizvić bio i ostao do kraja života uz svoj narod.

Mi koji smo živjeli i saradivali sa njim, osjećamo jednu veliku prazninu i veliki gubitak.

Oni koji vjeruju znaju da je ovaj život samo etapa ka ahiretu i da istinska nagrada dolazi samo od Allaha.

Neka je Allahov rahmet uz našeg rahmetli Muhsina.

Akademik prof. dr Avdo Sućeska

STVARANJE VLASTITE ŠKOLE KADROVA

U novinskim napisima, i još više danas na ovom uglednom skupu, u prikazu lika i djela M. Rizvića od jednog broja učesnika ovog skupa, s pravom je isticana nepravda učinjena rahmetliji time što nije biran u Akademiji nauka i umjetnosti BiH. Teško je ne složiti se sa najvećim brojem tih zamjerki, jer je M. Rizvić svojim opusom davno zaslužio takvo priznanje. Zašto ga on, kao i mnogi drugi poznati muslimanski intelektualci, kao npr. H. Šabanović, A. Handžić, Đ. Buturović, A. Isaković i dr. nisu dobili? Odgovor treba tražiti ne samo u općoj atmosferi i otporu raznih krugova u prošlom režimu, već dobrim dijelom u otporu i nebrizi nekih muslimanskih intelektualaca, uticajnih članova Akademije. Za razliku od svojih kolega iz drugih nacionalnih korpusa, neki akademici Muslimani često su sektašili, ili ležerno posmatrali šta se oko njih dešava, a neki u svojoj sebičnosti i svojim čudnim mjerilima postavljali nemoguće uvjete za izbor svojih muslimanskih kolega u Akademiju. Dešavalo se čak da je trebalo čekati da neki od takvih "velikana" umre da bi se otvorila vrata "mladim" muslimanskim kolegama za ulazak u Akademiju. To se naročito odnosi na odjeljenja društvenih nauka, književnosti i umjetnosti.

Najčešće su muslimanski intelektualci, pa i akademici, bili neobaviješteni, ili nisu uopće znali, niti su se trudili da saznaju, nešto više o stvaralaštvu pojedinih, čak vrlo istaknutih muslimanskih intelektualaca, naročito iz redova tzv. humane inteligencije (historičara, pravnika, ekonomista, filozofa, književnih teoretičara i historičara i dr.). To je i inače velika slabost naše inteligencije uopće, koja se nije dovoljno trudila da sazna nešto više izvan svoje struke. Znatan broj naših intelektualaca ne posjeduje ni skromno znanje iz

političke, kulturne, društvene i dr. historije svoga naroda i svoje zemlje.

Često se za to okrivljuje raniji školski sistem, što je dobrim dijelom tačno. Ali, to ne znači da nije bilo moguće ta znanja, barem djelimično, popuniti čitanjem postojeće literature, čiji su autori muslimanski pisci. Takve literature je bilo. Trebalo je pokazati samo malo više radoznalosti i interesa za knjige te vrste. Nepoznavanje historije svoga naroda grdno nam se osvetilo u ovom užasnom ratu i znatno usporilo nacionalno osvješćivanje Muslimana uopće.

Značajnu negativnu karakteristiku izvjesnog broja istaknutih intelektualaca Muslimana čini omalovažavanje, nipodaštavanje i onemogućavanje mladih, vrlo često talentovanih kolega, i svodenje svega na svoju sebičnu ličnost. Umjesto da podizanjem, odgajanjem i usmjeravanjem talentovanih mladih kolega stvaraju prostor za dalji razvoj stvaralaštva, takvi pojedinci su najčešće zatvarali krug i ostavljali iza sebe prazan prostor koga je s vrlo teškom mukom trebalo popunjavati. Suprotno tome je bilo ponašanje našeg velikog rahmetlije M. Rizvića. Otkrivanjem i okupljanjem talentovanih mladih kolega, on je obogatio svoju naučnu aktivnost stvaranjem škole iz koje se rodio i rada veći broj Muhsina Rizvića. Pored ogromnog i sadržajem bogatog stvaralaštva, jedan od najvećih doprinosa M. Rizvića našoj kulturi jeste upravo stvaranje te škole.

Kada je riječ o odnosu Akademija - M. Rizvić, istine radi, treba istaći činjenicu da se u sadašnjem sastavu Akademije, u kojoj djeluje svega 18 članova, osjetila potreba izbora novih članova među kojima bi se, sigurno, na prvom mjestu našao M. Rizvić.

DIPLOMSKI PRED PROFESOROM RIZVIĆEM

Profesora Rizvića upoznao sam na Katedri za južnoslavenske književnosti i srpskohrvatski/hrvatskosrpski jezik, kako se tada zvao. Bio sam student sa žigom: došao sam na studij u Sarajevo nakon brojnih peripetija - samo zato što sam bio završio Gazi Husrevbegovu medresu. Koju godinu kasnije saznao sam da iza moga upisa, koji su omogućili dr Munib Maglajlić, jedan zaboravljeni čovjek s Filozofskog fakulteta, mislim da se zvao Kurbeg i da je davno umro, te prof. Miloš Okuka, da iza moga upisa stoji ruka profesora Rizvića, ispod čijeg su rukopisa izrasli i dr Maglajlić i dr Enes Duraković i Hadžem Hajdarević i ja i niz drugih profesora i studenata Muslimana koji su u tim mučnim godinama sve više osjećali, i sve češće to znanstveno i temeljito obrazlagali, zapostavljenost, haman eliminaciju bosanskomuslimanske književnosti i bosanskog jezika, njihov znanstveni i društveni status i sudbinu.

Profesor Rizvić, visok i ponosan, nikad arogantan, prolazio je aulama Fakulteta zagledan ispred sebe, ozbiljan i autoritativan. To je bio jedan od najljepših primjera naše gradske kulturne aristokracije.

Svoja predavanja izlagao je svečano, gledajući iznad studentskih glava. Nikad se nisam mogao načuditi tom kontrastu: na jednoj strani, književnohistoriografska i kritičarska uglađenost i enciklopedijsko znanje, ushićenost i vjera u moć književnosti, a na drugoj strani, masa malograđana koji su posvršavali zanate za preradu kože ili jelovine, frizerke i balerine... i tek dva-tri radoznala studenta koji su noću čitali poeziju i slušali Schuberta i sevdalinku na Trećem programu. Da li je toga bio svjestan profesor Rizvić? Naravno.

On, čist od mulja koji se tih godina taložio na Katedri, zapravo je bio najsvjesniji ružne stvarnosti u književnosti i oko nje, stvarnosti protiv koje se borio svojim adamlukom, svojom humanističkom riječju.

Analizirao je profesor Rizvić srpski i hrvatski romantizam, poredio ta mršava djela sa evropskim i, pogotovo, sa istočnjačkim, i, dina mi i imana, u tom dijelu nikad nisam mogao povjerovati Profesoru koji nas je uvjeravao u književnoumjetničku snagu Zmaja Jove, Đure Jakšića, Petra Preradovića, Laze Kostića... i niza drugih koje je valjda jedini još on imao u svojoj glavi.

Zatim su na red došla i ona - nažalost - originalna, snažna književnoumjetnička djela srpskog i hrvatskog romantizma: "Gorski vijenac" i "Smrt Smail-age Čengića". Čim ih je najavio, znao sam šta će o njima reći. To bi isto - naravno, bez Profesorovog poznavanja i naučničkog jezika - rekli i moj Babo, i moje daidže i amidže, na koje je profesor Rizvić, sa svojom kapom, izbrijanim licem i uredno složenim šalom, neodoljivo sličio. Profesor je isticao patriotizam Crnogoraca i Hrvata, koji se ogleda u spomenutim djelima, i izvlačio odnekud, "iz naftalina", toleranciju iz njihovih očaravajućih stihova. ("Krst i mjesec - dva strašna simbola..." itd.).

Razumio sam Profesora. A onda sam ga "čekao" na onim "graničnim", mučnim mjestima u tim - da sada kažem, ponoseći se što sam bio student profesora Rizvića - u tim djelima iz čije su kahinske kaljuže uskvasali otrovi namijenjeni nedužnom Profesorovom i mome narodu.

Koliko je samo Profesor ulagao energije da studentima IZNAD I ISPOD TEKSTA poruči: Ne dirajte u otrov, zaobidite ga, zamotajte ga nekako, ne mećite ga na sto srpskoj i hrvatskoj djeci. Ne ponižavajte stidljivu muslimansku djecu, ona nisu Turci, a i da jesu, šta bi to falilo, zašto bi i kako bi ona mogla biti kriva, i ni ti Turci, Osmani, nisu, boni ne bili, bili takvi, s njima smo upoznali Hajjama, Hafiza, Rumija, s njima je mogao doći Vahdeti, i Nerkesi, i Mejli, i Medžazi, i Habiba, i Umihana, s njima su došli šadrvani i česme i

jastuci i dušeci i hurmadžici i sevdah i saz i bezistani i - očuvale su se sve bogomolje i svi narodi, i nije takav bio Smail-aga. to piše u "Zapamćenjima" fra Grga Martić, da, upravo on, i okanite se "istraga", naučite razlikovati književnohistorijsku od povijesne, pogotovo od političke istine... E, moj Profesore! E, moj Babo, moje daidže i amidže! E, Safvet-beže...! E, moj Bože, gdje si nas posijao?!

Kako sam rastao, ja sam sve više osjećao - a da to živom robu reći nisam smio, a da to ni samom sebi nisam smio vjerovati, - ja sam sve više osjećao da je Katedra za književnost Južnih Slavena zapravo - jedno veliko bojno polje.

Na jednoj strani su bili profesor Rizvić i profesor Duraković i nas nekoliko bosanskomuslimanskih studenata, a na drugoj strani današnji, i svagdašnji, huškači srpskog naroda na Njegoševu "istragu poturica", sjeme im se zatrla: Zuković Ljubomir, Petković Novica, na spratu više: Nikola Koljević, Slavko Leovac, a na spratu niže: Milorad Ekmečić!

Profesor Muhsin Rizvić znao je s kim posla imade i kakvom vatrom se igra. Njegovo muslimansko srce nije moglo napustiti taj nepravedni boj između Zla i Dobra, iz kojeg su ga po svaku cijenu htjeli istisnuti. Borio se polahko, ali sa sigurnošću i neišćiljelom nadom u veliku pobjedu čina jedne generacije za čijom prvom sofom je bio. Govorio je kao hafiz. Pričao mi je da je u mladosti sjedio pred hadži Mujagom Merhemićem, ako nije i njegov đak bio u mektebu.

Ali dragi Allah nije svakoga podario saburom kao profesora Rizvića. Njegov student, koji nije mogao dalje nositi žeravicu na golim dlanovima, jednog dana je pred studentima i jednim profesorom Srbinom upitao: "Zašto se ovdje posebno ne izučava i bosanskomuslimanska književnost? Ako studiramo srpsku, hrvatsku, slovensku, makedonsku, crnogorsku... zašto ne studiramo i ovu nacionalnu književnost?! Zašto smo, u dva semestra usmene književnosti, odslušali samo dva predavanja, i to posljednja dva predavanja, iz muslimanskog krajiškog epskog ciklusa?!"

Istoga dana Nečastivi se rodio na Fakultetu. Kao da je bila zla vijest, moja pobuna prostrujala je kroz studente i predavače. Na mene su počeli upirati prstom, a njihove poglede nosio sam na ramenima čim bih se pojavio u predavaonici. Najbolja studentica na našoj grupi, član Komunističke partije, prišla mi je i povjerljivo rekla: "Džemo, naše društvo ne može toliko izdvajati za naučna istraživanja. Ako muslimanska književnost nije istražena, polahko, doći će vrijeme; kad je istražimo, onda ćemo je i studirati! Ti nemaš pravo i tvoj istup je..." U njezinim očima tada sam prvi put pročitao optužbu da sam "nacionalist".

Dotle, do tog "nacionalističkog istupa", nisam bio nasamo razgovarao s profesorom Rizvićem. Mislio sam da me ne poznaje. Dan-dva kasnije, hodeći kroz studente, na Katedri mi je u prolazu poručio: "Ne žuri!" Samo dvije riječi i zabrinute Profesorove obrve, koje su se u prolazu uzdigle i odmah spustile. Sve sam razumio. Kasnije su uslijedili brižni savjeti. Držim da je to bilo po Profesorovoj preporuci: profesor Duraković, nakon predavanja o Ivi Andriću, kad sam diskutirao o njegovom izvanrednom stilu, pozvao me nasamo u kabinet, zaključao nas i rekao: "Hvala Bogu što dva studenta, Hadžem i ti, razumijete književnost, prije svega - Andrića. Za sve će doći vrijeme. Ne žuri! Spametovao si se. Sama činjenica što svake godine dva naša studenta, pazi, dva naša studenta, izađu kvalificirani za studij književnosti i svjesni, opravdava duge godine rada profesora Rizvića, rahmetli Midhata Begića, pa i mene!"

Možda smo bili naučili takt, ali kola su već bila krenula niza stranu i nisu se mogla zaustaviti.

Zbog nacionalne svijesti, uskoro sam se našao tamo gdje i jedan od mojih najdražih i najvećih učitelja: profesor Muhsin Rizvić. Patio sam u istim ćelijama u kojima su prikriveni četnici i njihove muslimanske sluge grdno mučili Muhsina Rizvića u godinama nakon II svjetskog rata. Tada, u ćeliji, dovršio sam svoj diplomski rad pred neprežaljenim Profesorom.

Prof. dr Enes Pelidija

KDM "PREPOROD" - DRUGI DOM

Još davne 1934. godine u povodu smrti dr Safvet-bega Bašagića reisu-l-ulema Džemaludin Čaušević je napisao: "Mi smo takovi - ne umijemo cijeniti i štovati svoje odlične muževe kako treba. Probudimo se istom kad nam ga smrt ugrabi." Izgleda kao da se u tom pogledu u proteklih 60 godina ništa nije izmijenilo. To se vidi i na primjeru rahmetli prof. dr Muhsina Rizvića. Mnogi su čuli za njegovo ime, te znanstvenu i obrazovnu djelatnost i to cijenili. Međutim, ni približno nisu upoznati sa onim aktivnostima kojima je prof. Rizvić posvetio punu pažnju, znanje i iskustvo.

Među djelatnosti o kojima šira javnost nedovoljno zna jeste i profesorovo angažovanje u radu Kulturnog društva Muslimana "Preporod". S pravom se ubraja u najuži krug obnovitelja ovog Društva. Na obnoviteljskoj skupštini u Sarajevu oktobra 1990. godine jednoglasno je izabran za njegovog prvog predsjednika i na tu dužnost biran je u dva mandata. U toku predsjednikovanja prof. Rizvić udara osnovne temelje radu i djelatnosti KDM "Preporod". U tom periodu obnovljeni su i osnovani novi odbori Društva u 58 mjesta Bosne i Hercegovine, Sandžaka i Hrvatske. Uporedo s tim u Sarajevu se organizuje najpoznatija predavačka tribina, poznata kao "Preporodova tribina četvrtkom" na kojoj su učestvovala istaknuta znanstvena, kulturna i društvena imena.

Povlačenje rahmetli prof. dr Muhsina Rizvića sa mjesta predsjednika Društva bila je njegova želja da mlađi, a to su profesorovi učenici i prijatelji, nastave započeti rad. No, to ne znači i njegovo manje interesovanje i angažovanje u radu Društva. Naprotiv. I u narednom periodu dr Rizvić pokazuje isto interesovanje i brigu o djelatnosti Društva sa istim onim žarom i elanom, kao i kada

je bio na njegovom čelu. I dalje su prostorije Društva profesorov drugi dom. Svakodnevno je bio u KDM "Preporod" i kao brižan otac ukazivao na pojedine propuste, ali se isto tako radovao i postignutim uspjesima. Podjednako ga je interesovao rad Matičnog i Izvršnog odbora, kao i djelatnost Centra za bosanskomuslimanske studije, čiji je bio osnivač. Sa urođenom temeljitošću i smislom za organizaciju i odgovornošću u svojstvu predsjednika Savjeta, nastojao je da mu da ono mjesto i ulogu koja je potrebna za uspješniji rad KDM "Preporod".

Kao da je sudbina predodredila da upravo posljednji profesorov javni nastup bude baš u prostorijama Društva na sastanku Savjeta kojem je predsjedavao. To se nastavlja i u njegovom znanstvenom radu. Dan uoči polaska u bolnicu završio je svoj posljednji napisani rad "Rodoljubivo-patriotski pjesnik Mirza Safvet" kao referat za znanstveni skup u povodu 60. godišnjice Bašagićeve smrti kojeg organizira Centar za bosanskomuslimanske studije.

Iznenadna smrt odnijela ga je iz naše sredine. Svima koji su poznavali rahmetli prof. dr Muhsina Rizvića ostao je u sjećanju kao "ustrajni borac za pravdu i slobodu Bosanskih Muslimana. Čijelim svojim životom i djelom svjedočio je najplemenitije težnje našeg naroda. Nikakve ovosvjetske dobrote i prolazne vrijednosti nisu mogle umanjiti njegovu odlučnost da služi Dobru."

Prof. dr Fahrudin Rizvanbegović

NAŠ UZOR - NAUČNIK

Iako znamo da je smrt bliža od košulje, ipak nas je iznenadio odlazak i preseljenje dragoga, čestitog profesora Muhsina Rizvića. Otišao je, a ja se ne mogu pribrati. U ovome ratu sam doživio svašta pa eto i pomislio da sam utrnuo i postao ravnodušan. Skoro sam se prepao da me više nikada ništa neće moći duboko pogoditi. Činilo mi se da sam pripravan na svaki gubitak i rastanak, a, evo, nisam. Profesorov me odlazak duboko rastužio, do suza. S njime odlazi nešto što je zaista nepovratno i nenadoknadivo. Ne odlazi samo moj mentor. Otišao je moj prijatelj i tihi pažljivi prijatelj mojih najbližih.

Danas se sjećati svih onih dragih susreta u Stocu, Mostaru, Dubrovniku, Sarajevu i po Turskoj, zapravo znači sjećati se intimnosti koje mogu izgledati privatne, ali uvijek su to bili razgovori što su za mene značili provjeru onoga što sam radio. Profesor je bio mentor koji nije propuštao priliku da temperamentno, a gospodstveno, podrži ili ispravi. Znam da ovo mogu potvrditi i drugi. Ja sam relativno kasno i kratko bio njegov student - tek na postdiplomskom studiju kada je, žureći da što više kaže, da što više podučiti i drugima, kojih je na Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku bilo s raznih strana, pokaže ljepotu i značaj bosanske književnosti i kulture. Toliko je hitio u govoru na predavanjima da je, za predavača onu potrebnu ležernost, morao nadoknađivati razgovorima uz kahvu nakon predavanja. Mnogi su dolazili samo na tu kahvu, jer ih nije zanimala bosanska književnost, sjedali u tu profesorovu starinsku halku iz koje niti je profesor htio otići, niti smo mu mi svojim pitanjima dozvoljavali da ode. Profesor Rizvić je znao u takvim neposrednim kontaktima održati svoja najbolja predavanja i vezati nas za sebe, osim naučničkom preciznošću, i anegdotskim

duhovitim pripovijedanjem, svojevrsnim hikajama, u čijem je starinskom pričanju bio pravi majstor. Bio je strog mentor, ali svi su htjeli njemu, u njegovu školu naučničke preciznosti i strogosti za koju su znali da je očinska. Bdio je nad svakim onim ko je imao sreću da ga on povede u naučničku avanturu za koju je ponajbolje znao da je veliko odricanje. Strog prema sebi, nije dopustio da bilo ko, student ili kolega, radi površno i neozbiljno. Zahtjevom naučnika izuzetne akribije i upornosti, tražio je rad i odgovornost, a nisam čuo da je i od koga zahtijevao da piše po njegovu diktatu, osim u strogo metodološkom smislu. Sve ostalo je bila lična sloboda i inicijativnost, a profesor Muhsin Rizvić se radovao, kako to mogu samo dobrohotni, sretni i veliki, kad bi otkrio da neko piše i potpuno drukčije od njega. To, zaista, mogu samo rijetki, samosvjesni i vedri duhovi kakav je bio rahmetli profesor. Zahvaljujući toj njegovoj čestitosti i gospodstvenosti, odgojena je i odnjegovana cijela generacija naučnika koja stasava i izrasta u ozbiljne istraživače i interpreatore bošnjačke književnosti. Međutim, profesor Rizvić je otišao premlad, a bio je stožerna ličnost i naše nauke, i naše kulture i naše nauke, i naše kulture i našega života. Iza njega je ostao opus kome se može samo diviti i s radošću reći: eto, to je naš uzor naučnik.

Swjedok sam s koliko je samozatajnosti radio svaku od onih objavljenih knjiga i onaj zavidni broj naučnih studija, rasprava, kritika, recenzija... Rad mu je bio radost, a završetak svakog posla veselje. A onda, nakon svake, posljednjih godina napisane i objavljene knjige, nespustani i razgaljeni, razdragani odlazak na odmor u Tursku kojoj smo zaista hrlili. Nezaboravna su kamperska jutra i večeri, a profesor je bio strastveni kamper i planinar, kad bi u Edirnama, Kuşadasiju, Antaliji ili Bursi, kao razdragano dijete, uživajući, onaj ozbiljni, dostojanstveni gospodin kome se nigdje ne žuri, uz kahvu i čaj, kroz bezbrojne anegdote i priče, pripovijedao o mudrosti i ljepoti života. To je bilo raspoloženje optimiste kakav se samo rodi i bude.

Dozvolite, na kraju, da kažem i ovo: Muhsin Rizvić je bio izuzetan brat i djever, otac i muž. Beskrajno je bio pažljiv, ali je imao

sreću da su i njegovi najbliži, posebno smirena, predana čestita hanuma, njegova Behija, bili dostojni saputnici u njegovu radu, njegovoj teškoj i dugoj borbi za dostojanstvo našega naroda.

Znam da je preselio zadovoljan i uvjeren, a oni koje je odškolovalao i bodrio nastaviti će onaj posao koji je on radio. Profesor je ugradio cijeloga sebe u taj projekat i ljude tako temeljito da nema nikakve sumnje niti bojazni za budućnost.

Neka je rahmet njegovoj plemenitoj duši. Bože, daj nama snagu da radimo ono što je on od nas očekivao.

Prof. dr Hajrudin Numić

RODOLJUBLJE KROZ BOŠNJAČKO STVARALAŠTVO

Savremena kultura Bošnjaka, odnosno književnoteorijski, povijesni i kritičarski segmenti te kulture, imaju dvije izuzetne vertikale: rahmetli Midhata Begića i rahmetli Muhsina Rizvića. Prvom je istraživački areal, pored južnoslavenskih književnosti, bila posebno bosanska, a drugom, također pored južnoslavenskih, još i specijalno bošnjačka književnost ili književnost bosanskomuslimanska, kako bi je rahmetli Muhsin, zacijelo, radije imenovao. Ova suptilna ali značajna razlika između dva sistema nazivanja - bošnjački, odnosno bosansko-muslimanski - bila nam je više puta, pa i nedavno, povod za prijateljsku polemiku. Ali, rahmetli Muhsinovo držanje u tom raspravljanju i jeste ono čega ću se uvijek sa pijetetom sjećati. To držanje je odražavalo emocionalnu uvjerenost u njegova opredjeljenja, ali i gospodstveni manir ispoljavanja toga uvjerenja. Muhsin rahmetli bio je intelektualac raskošne širine, ali nadasve veliki gospodin po duši i po lijepoj besjedi. U svom profesionalnom radu bio je akribičan u onom što je uvijek znalački pisao, poetičan u metaforama u koje je odijevao svoje prefinjene historijske i estetske analize književnih djela iz naših vremena i prostora. Njegova "Bosanskomuslimanska književnost u doba preporoda 1887- 1918" postala je kapitalan i nezaobilazan priručnik za sve koji se budu htjeli upoznati sa bošnjačkom književnošću preporodnoga perioda, za sve koji tu književnost budu studirali u pravcima koje je Muhsinovo djelo odredilo kao brazde jednog literarnohistorijskog i estetskog, a prije svega pionirski prokrćenoga polja. Muhsinov ukupni opus je, zapravo, veliko hodoljublje kroz bošnjačko književnoumjetničko stvaralaštvo jednog

povijesnog vremena. Profesor Muhsin Rizvić spada u one rijetke, a sretne pojedince koji su još za života podigli blistav i trajan spomenik i sebi i svome narodu.

Prof. Emira Tanović (Iblizović)

ČOVJEK VELIKOG RAGBETA

Vična sam da korigujem tuđe tekstove, a ne da pišem svoje. Ovo je prvi put da osjetih potrebu da nešto kažem iz svog ugla viđenja. Razlog - smrt dragog čovjeka, mog komšije, velikog kolege i prijatelja.

Znala sam ga od malih nogu, stanovao je u ulici u kojoj se rodila moja majka, ali to poznanstvo proticalo je nekako tiho, kao što je tih bio i sam Muhsin, jednostavan i nenametljiv. Čini mi se da je kuća Rizvićevih bila interesantna, jer mi je otac uživao u slikama Muhsinova brata Ismeta.

I tako, prolazile su godine, i jednog dana u "Svjetlost", u kojoj sam radila kao lektor i korektor, došao je Muhsin sa novom knjigom. Bolje reći koferom rukopisa za "Književni život BiH između dva rata". Prišao mi je i nazvao me nadimkom iz djetinjstva, a ja nisam bila sigurna ni hoće li me prepoznati. "Cico, hoćeš li raditi korekturu, lektura nije potrebna?" Imala sam nekoliko tekstova koje je valjalo završiti kako bi se pojavile na beogradskom Sajmu knjige. Svi autori su željeli da se knjiga pojavi na Sajmu. "Hoću, Muhsine, samo se bojim da neće stići za Sajam". "Stići će, za naredni", reče. "Čekat ću Boška i Klaru" (bračni par, tada najbolji slagari u "Oslobodenju"). "I oni su sada zauzeti." To je bio Muhsin. Bez žurbe, srkleta, bez sujete i želje za priznanjem. Tihi radnik, nadasve temeljit.

Od tada prošlo je šesnaest godina. Susretali smo se u "Svjetlosti" više nego često. Donosio je tekstove. Ja nikad ne čuh da je povisio glas, ili prekorio tehničku redakciju što obećani rokovi kasne, što se moglo brže i profesionalnije.

Kad sam radila korekturu "Bh. književnosti između dva rata", imala sam utisak da je ne samo dao književnu ocjenu tadašnjih pisaca

vezanih za ovo područje - oživio je i moje Sarajevo kakvog ga pamtim iz djetinjstva i iz priča svojih roditelja. A Sarajevo, ondašnje, zaista se znalo među se. I razumjelo. I voljelo. I pomagalo. Ljekar je pomagao književniku, ovaj opet slikaru, svi zajedno bohemu. A iznad svega, volio se grad u kome su bile i avlije sa cvijećem i lijehama luka, i kafane sa muzikom i nezaobilazna Pivnica kod Pivare i Pozorište, i kino "Apolo", i Romčevićeva i Dunderovića apoteka i "Gajret" iz čijeg će internata da se po svijetu raspu, tražeći nauku, mnogi sarajevski gimnazijalci. Pa džamije, crkve, sinagoga, hotel "Evropa" sa bohemskim kutkom, "Pozorišna kafana", šareni voz što vozi od Marindvora do Ilidže da se okupa u sumpornoj vodi i pogleda zoološki vrt. Sarajevo - svijet u malom.

Muhsin je razumio i svoje Sarajevo i svoju Bosnu. Oživljava ona ispod njegova pera, ponajprije ona književna, približena i objašnjena.

Pošteno, korektno, bez glorificiranja ili zanemarivanja. Koliko je ko zavrijedio ili talenta pokazao.

Nije moje da govorim o književnom radu. To će stručnjaci vični kritičarskom peru. Pa, i oni ne bez ustručavanja, jer će govoriti o najboljem među sobom.

Pokušavam da kažem nešto o čovjeku kakvog sam poznavala. U ratu, kada sam se užasnula, potonula u beznade, sretala sam Muhsina uvijek sa istim pitanjem: "Šta će ovo biti?" "Bit će dobro." Bio je uvjeren i stamen i kada su granate, ne slučajno, ulijetale u njegovu kuću.

I tad prvi put, pokušah na njegova vrata u Adžemovića ulici, znajući da ću naći utješnu riječ. I opet Muhsinovo "Bit će dobro". Sjedjeli smo u bašči. Kahvu je iznijela supruga dr Behija, koja će mi kasnije nabavljati iz Merhametove apoteke toliko neophodne lijekove. Svojom čvrstom voljom, jednostavnošću, dobrotom, ali i vjerom u bolje sutra, Muhsin mi je ulio snagu. Osjećala sam se kao okupana, lahka, sa djelićem njegove snage da se podnese ono šta nas je snašlo.

A, eto, ne dočeka kraj rata. Na dženzazi, pred Ferhadijom, nadoh svoju "Svjetlost", svu. Kažu da su ljudi u Armiji molili zamjenu smjene da bi došli svome autoru. Okupio nas je Muhsin, rasute u ratu na raznim dužnostima.

I hvala mu što je. Hvala mu što je postojao i toliko nam u baštinu ostavio.

Novinar Asim Gruhonjić

DJELOM I LIČNIM PRIMJEROM

Rahmetli profesora Muhsina Rizvića upoznao sam više i bolje na obnoviteljskoj skupštini KDM PREPOROD. Postali smo i bliski. Kasnije sam kao aktivist PREPORODA u svakodnevnim susretima upoznao Muhsina i kao rijetko primjernog radnog insana. Naime, većina nas je u životu sticala neke i naopake navike. Živjelo se životom jednogumnih improvizacija. A Muhsin je bio čovjek rada i riječi. Time je posebno plijenio. (Kada je profesor Purivatra ponudio da Muhsin prvi potpiše poznatu Rezoluciju muslimanskih intelektualaca, odgovorio je: Potpisat ću, ali odaberite nekoga drugog za prvog. I, to je bila odluka.)

A PREPOROD je radio u jednoj maloj kancelariji Općine Stari grad. Profesori Hasan Sušić i Atif Purivatra najčešće su operativno pripremali određene aktivnosti. Dolazili su i pomagali drugi. Ali, za početak realizovanja odluke čekalo se mišljenje profesora Muhsina. A Muhsin je uvijek bio jasan, odmjeren i konkretan.

TRIBINA ČETVRTKOM postala je svojevrsni narodni univerzitet. Muhsin je strogo, pedantno, vodio računa o svakom detalju. Tražio je da se predavaču osigura alternativa. Kod njega nije bilo standardnog pravdanja sa - ali.

Disciplina u radu je bila poslovična. Ništa nije ostavljao slučaju. Propust nije nikada prešutio. Može se sa njim čovjek složiti, ili ne, ali je Muhsin svoj stav obrazlagao i branio činjenicama.

Bio sam prisutan kada je Muhsin imao zadnji razgovor sa Slavkom Leovcem. Slavko je bio hapšen pa pušten. I žalio se Muhsinu na nepravdu. Leovac je tada čuo od svoga kolege istinitu priču o pravdi

i nepravdi. Šteta za njega što nije Muhsina poslušao. Sačuvao bi ličnu čast.

Muhsin je imao visok nivo civilizacijske svijesti i savjesti kao Bošnjak Musliman. Nije se znao svađati. A nosio je izražen osjećaj osjetljivosti. Nerađ je, jednostavno, mrzio. A neradnike i petljance - prezirao.

Bio je i lično hrabar čovjek. Pričao je mirno kao o događaju kada je granata sa Trebevića pogodila njegovu kuću. Toga dana padalo je više granata oko njegove kuće da bi se pomislilo na slučajnost. Redovno je dolazio u PREPOROD i kod granatiranja Sarajeva.

Prvih dana pokušaja ubijanja Sarajeva održana je i posljednja TRIBINA ČETVRTKOM iz predratnog perioda. Sakupilo se, Boga mi, podosta slušalaca u sali Kamernog teatra. Granate su eksplodirale u blizini. A Muhsin govori o djelu Ali Dede. Smireno. Bez zastoja, kao da su mirna vremena.

Pitam ga poslije da li je uputno održavati Tribinu sada, kada ljudi kod dolaska i odlaska mogu stradati? I, da li je u ovom času aktuelno govoriti upravo o Ali Dedi?

Odgovara jasno: za sakupljanje si u pravu. Ali, tema je aktuelna. Upravo sada treba i njima tamo poručiti da nas ne hvata panika.

To je Muhsin.

Odgojen u' plemenitom čudoredju muslimanske mostarske porodice, Muhsin je svoje lične vrijednosti ispoljavao - djelom, ličnim primjerom. Nenametljivo.

Kod Muhsina se nikada nije mogla primijetiti karakteristična mahalsko-čaršijska ulizička manira.

Bio je naočito i - ponosan.

Sve ovo govorim, iznosim nepripremljeno. Glasno razmišljam.

Meni je imponovao Muhsin i reagovanjem kada u prvi čas nije shvatio moje insistiranje da napusti rukovodeće mjesto u

PREPORODU. Naime, pokazalo se da bavljenjem svakodnevnim problemima Društva dovodi u pitanje svoje stvaralaštvo. A u više navrata prije toga primijetio je kako zbog poslova u PREPORODU zapostavlja rad na knjizi o djelu Ive Andrića. Znali smo i kakva je vrijednost toga što radi. Istovremeno Muhsin se nikada nije bavio politikom. A komoditet ljudi kod izvršavanja obaveza Muhsinu je teško padao. To ga je sikiralo pa je i za sitnice sam poturao leđa.

Kako to biva, jedan broj aktivista se navrati. Posjedi, porazgovara i ode za nekim svojim poslom.

A kada je vidio kuda sve to vodi, odstupio je kao gospodin. U prisustvu profesora Purivatre samo mi primijeti: "Bio si u pravu." Ništa više. Ali, ostao je uz bok PREPORODU.

Moje tekstove iz OSLOBOĐENJA uvijek bi prokomentarisao. Bio je delikatan u ohrabrenju. Znao je radost zbog uspjeha drugih obradovati dječaćki toplom jednostavnošću. Poručio bi šta misli i o nekom detalju i preko profesora Purivatre, sa kojim bi svako jutro (ako rade telefoni) porazgovarao.

U rahmetli Muhsinu bile su spojene dvije velike vrijednosti: naučnika stvaraoca i veoma radina insana.

Mnogo, mnogo smo izgubili smrću ovoga čovjeka. Takvi ljudi plijenili su svojim radnim navikama. Svakako, naučnici i književnici će dugo proučavati djelo profesora Muhsina Rizvića. Predlažem da i ovu drugu stranu života, radnu naviku, ljudsku plemenitu osljetljivost više osvjetlimo. I na tome, kao i na djelu Muhsina Rizvića, treba da se uče generacije. A naša budućnost neće se moći zamisliti bez takvih navika.

Prof. dipl. ing. Ismet Kasumagić

BORAC ZA OČUVANJE NAŠE TRADICIJE

Kao prijatelj i ispred "Udruženja MM - 39" rekao bih o rahmetli Muhsinu samo nešto, što možda drugi neće posebno istaći.

O merhumu kao čovjeku široke kulture i obrazovanja već je nešto kazano i bit će još mnogo i govoreno i pisano, ali mi samo želimo da istaknemo njegove ljudske osobine. On potiče iz veoma čestite porodice, a takvu je i sam formirao. Otac mu je bio vrlo cijenjen muallim, a jučer saznah da je bio i vrstan kaligraf, te da je bio učitelj našem sadašnjem u svijetu poznatom kaligrafu Ešrefu ef. Kovačeviću.

Rahmetli Muhsin temelje svoje ljudskosti stekao je u porodici, ali je, u želji da svoj plemeniti rad proširi, još kao vrlo mlad, rane 1946. godine, kao srednjoškolac, pristupio pokretu "Mladi Muslimani". Ovi mladići su se opredijelili da se bore za očuvanje svoje tradicije i da se bore za bolju budućnost Muslimana u ovim krajevima. Uvidali su veliku opasnost od ateizacije, koja vodi u propast i zbog koje smo i došli u ovu današnju tešku situaciju.

Muhsin je, upravo u društvu ovih mladića, stekao izuzetne radne navike, te dopunjavao i na druge prenosio lijep odgoj, trezvenost, duboku vjeru u našeg Stvoritelja Allaha, dž.š., i ljubav prema BiH.

Zato nam je ostao u najljepšem sjećanju i osjećamo veliki gubitak kad je otišao od nas u svoj vječni smiraj.

Zbog pripadnosti pokretu "Mladi Muslimani" imao je velikih problema i prolazio je kroz isljedničke torture, a i kasnije su mu neki zavidnici i zlobnici, upravo zbog toga što je bio vjernik, željeli da ometu razvoj u karijeri i u nesebičnom pregalачkom radu. Posigurno

je to jedini razlog da već davno nije postao član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Sada očekujemo da će bar neka značajnija ulica ili naučna institucija uskoro biti njegovim imenom nazvana.

Upravo sam čuo da ima još lijepih ideja, po kojima bi neki fond trebalo da nosi ime Muhsina Rizvića. Zašto ne bi dosadašnji fond "Hasan Brkić" bio upravo s nazivom merhuma, tako da izuzetni studenti dobivaju nagrade i priznanja upravo s imenom onog koji je bio izuzetan profesor.

Rahmetullahi alejhi!

Prof. dr Lamija Hadžiosmanović

ČOVJEK INSTITUCIJA

Poštovani gosti, članice MAK "Bosanka", prije nego što počnemo program obilježavanja naše Nove 1415. hidžretske godine, hoću, a nadam se da dijelim i vaše mišljenje, da se zajedno podsjetimo na našeg profesora Muhsina Rizvića. Mi smo ovih dana izgubili pravu intelektualnu gromadu, dostojanstvenog čovjeka, borca za Bosnu i bošnjački narod.

Ja ne bih, ovom prilikom navodila bibliografske podatke o profesoru Rizviću, jer to je svima poznato, nego bih samo naglasila da je Muhsin Rizvić bio institucija i sigurno uradio koliko i oveći institut za nekoliko godina. Radio je tiho, ali predano, akribično, dokumentirano. Nije posustajao ni u ono vrijeme koje nam nije bilo nimalo naklonjeno, u vrijeme kada mu je i egzistencija znala biti ugrožena. Ali, u pokušajima diskvalificiranja dr Muhsina Rizvića, a preko njega i bošnjačkog naroda, nisu posustajali ni njegovi i naši neprijatelji. Njima je, svakako, smetalo što je profesor Rizvić svojim naučnim djelom pokazao i dokazao da mi Bošnjaci nismo nekakva etničko-religiozna skupina bez imena, bez nacionalnog određenja, bez jezika, bez kulture... U svom radu podstrekavao je na naučna istraživanja i afirmaciju alhamijado literature, književnosti Bošnjaka kao što su: Bašagić, Catić, Šemsudin Sarajlić, njegova kćerka Nafija Sarajlić, Hifzi Bjelevac, Ahmed Muradbegović, Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak, Alija Nametak, Umihana Čuvidina i mnogi drugi.

Naravno da je ovakvo djelo prihvaćeno i sa odobravanjem i oduševljenjem s jedne strane, ali i sa izrazitim neprijateljstvom, s druge. Između mnogih navest ću samo jedan primjer - Staniša Tutnjević odvojio je nekoliko godina da napiše knjigu od punih šesto

stranica da bi diskreditirao profesora Rizvića, odnosno nas. Muhsin Rizvić nije na to odgovarao. Znao je šta to znači, smireno to podnosio i s još većim žarom nastavljao svoje djelo. Njegova filozofija bila je da je vrijeme najbolji sudija. Tako mi je jednom rekao: "Znaš, Lamiya, oni mene objedom po glavi, a ja njih knjigom. Vidjet ćemo čija će pući."

Preseljenje na Ahiret profesora Rizvića nije samo gubitak za njegovu obitelj - doktoricu Behku i njegovu jedinicu Selmu, za Filozofski fakultet na kome je bio pravi autoritet, nego i za naš bošnjački narod. Na nama je da mu damo dostojno mjesto u našoj kulturnoj povijesti i da našu djecu podučimo kakvog su sunarodnjaka imala. Protiv Allahove odredbe ne možemo, jer svi Njemu pripadamo i svu Mu se vraćamo.

İnna lillahi ve inna ilejhi radžiun.

Prof. dr Tvrtko Kulenović:

ČOVJEK IZ GRADA

Sokrat je, ako se ne varam, govorio da je lakše snositi nesreću nego je drugom nanositi. Roman Danila Kiša "Peščanik" završava se rečenicom: "Bolje je ako se nalazimo među progonjenima nego među progoniteljima". I jedno i drugo beskrajno je daleko od one hrišćanske perversije po kojoj ako te neko ošamari treba mu poturiti i drugi obraz, odnosno: "ko tebe kamenom, ti njega hljebom". Nego se radi o biću civilizovanog čovjeka, čovjeka iz grada, građanina, gospodina, čovjeka kod koga su pitanja morala neodvojiva od pitanja egzistencije, čovjeka koji ne priznaje silu, a oružje koje joj suprotstavlja je ljudsko dostojanstvo.

Takav je bio Muhsin Rizvić: to je samo jedno od svojstava njegovog bića, njegove ličnosti, njegove biografije, ali smatram da je to svojstvo koje treba istaći, posebno danas kad je mržnja progovorila iz sveg glasa, kad je divljaštvu i nečovještvu dat pedigree nacije i nacionalne ideje, kad je primitivizam prihvaćen kao vrlina, a sila kao najviši izraz čovjeka. Nekakav "srpski oficir" i pritom "intelektualac" stranom je novinaru, koji ga je upozorio da je ovo rat između sela i grada, rekao bez snebivanja da jest, ali da je kod nas selo uvijek bilo moćnije od grada, a da on voli da pripada moćnijim.

U tome je razlika između **nas i njih**, a Muhsin Rizvić je bio paradigma te razlike: dostojanstvo bića protiv bijede moći - na duge relacije zna se ko pobjeđuje, a za kratke relacije takvi ljudi kakav je bio Muhsin nisu zainteresovani.

Vidio sam nedavno, poslije njegove smrti, kod njegove kuće, rukopis njegove studije o Andriću, o likovima Muslimana u Andrićevom djelu: to je djelo koje bi obimom moglo biti rezultat rada

književnog odjela neke akademije (Muhsin nije bio član Akademije, oni koji su sada tamo, a koji su ovdje bili "ugroženi", jesu). To je bio njegov odgovor na granate, na divljaštvo, na mrak, na hladnoću, na redove za vodu. Pritom on nije bio jedan od onih koji sjede kod kuće, ne pomalaju nos, čekaju da najgore prođe, a sve će to nadoknaditi djelom: naprotiv, u svako doba dana mogli ste ga sresti u "Preporodu" gdje je bio sjajan rukovodilac, na Fakultetu, gdje je vodio Kolegij za postdiplomske studije, i istovremeno bio šef Odsjeka, a to u ovim ratnim uslovima pomalo znači i sekretar: nije mu bilo teško. Kād je Zdenko Lešić otišao, molio me je da prihvatim njegove studente i predmet Teorija književnosti; znao je da je nužda, da neću odbiti, a ipak mi je prišao tako kao da njemu lično činim veliku uslugu. Prisustvovao je osnivačkoj skupštini PEN centra koja je održana jednog od najstrašnijih sarajevskih dana, i počela je sa sat i po zakašnjenja, jer smo se skrivali po podrumima i haustorima oko Holliday Inn-a, da bismo na kraju ipak odlučili da pretrčavamo, jer kanonada nije prestajala. Nisam ni znao da je imao namjeru da govori; saznao sam to tek godinu dana kasnije pred drugu skupštinu. Zvao me je telefonom i rekao mi da ima tekst koji je bio napisao za prigodu osnivanja, ali koji mu i danas izgleda aktuelan. Bio je to možda najbolji tekst izgovoren na tom skupu.

Prije više od deset godina bio sam dekan OOUR-a za filologiju Filozofskog fakulteta. Muhsinov mlađi kolega, koji je lahko mogao da bude i njegov student, napisao je o njegovom radu "kritiku" - prijavu koja je i sama trebala da bude nekakav naučni rad. Sve mi je to skupa bilo krajnje nesimpatično, ali sam materiju o kojoj je riječ veoma slabo poznao. Zamolio sam Muhsina da dođe, on je jednostavno rekao: ja sam napisao to i to, dakle ja jesam to i to, ni manje više od toga. Nisam ono za šta me optužuju. A vi sad izvolite dalje raditi kako smatrate da treba.

Za "Interpretacije iz romantizma" pisao sam mu izdavačku recenziju: stavio sam neke primjedbe koje su se ticale svjetske književnosti, a koje sam smatrao za nevažne i ovlaštne. Muhsin ih nije

takvim smatrao: satima smo sjedili u njegovom kabinetu i razgovarali o tome kako bi se dotična mjesta mogla preraditi.

Muhsina sam upoznao preko njegovog brata Ismeta, po mom mišljenju najboljeg akvareliste na teritoriju čitave nekadašnje Jugoslavije, koji je bio asistent kod mog oca Hakije Kulenovića na Odsjeku za likovnu pedagogiju tadašnje Više pedagoške škole, kasnije Pedagoške akademije u Sarajevu, da bi nam zatim Ismet postao najdraži zajednički prijatelj koga smo moj otac i ja imali, da bi zatim on i njegova Mubera postali bezmalo članovi naše porodice.

Pred kraj one strašne zime 1992./1993. godine susreo sam se sa Muhsinom na Fakultetu, na odbrani doktorske disertacije Kemala Bakaršića. Pitao sam ga: "Kako je Ismet?" Rekao mi je: "Tvrtko, Ismet je umro još prije, mjesec i po dana."

Naravno, nije me bilo sramota što to nisam znao: tada takve stvari nisu bile razlog za sramotu. Ali je udarac iznenađenja bio prejak: pao sam po stolu za kojim sam sjedio, zaronio sam lice u ruke i jecao, ramena su mi se tresla. Neko me je pitao: "Hoćete li čašu vode?" Muhsin mi je prišao, zagrlio me je i rekao: "Nemoj, Tvrtko!" On je mene tješio zbog smrti svoga brata. Takav je to čovjek bio.

ZA ONE KOJI VOLE ČITATI ZNAKOVE VREMENA

U svome tekstu u OSLOBOĐENJU, što je bio neposredni in memoriam profesoru Rizviću, naglasio sam da je profesor Rizvić u kulturi Bošnjaka u drugoj polovici XX stoljeća ono što je dr Safvet-beg Bašagić, bio u prvoj polovici ovoga stoljeća. Mi se, međutim, kroz sva ova desetljeća velikih imena svoje povijesti sjetimo dosta kasno. Sjetite se samo našeg odnosa prema Bašagiću. Ne samo da njegovim imenom do ove godine nije nazvana nijedna ulica, škola, ustanova, nego je vrlo "kontinuirano" prešućivana njegova uloga u kulturnom, političkom, uopće duhovnom RAZVOJU našeg naroda. Ali, to je već povijest, to je naš udes, naša sudbina. Preseljenje na Ahiret jednoga od najčasnijih kojeg smo imali, prof. dr Muhsina Rizvića, zato je prilika da se o našim velikim ljudima, i živima i onima koji su otišli na "istiniti svijet", počne voditi više nacionalnog, ljudskog, moralnog, zemaljskog, znanstvenog računa.

Za one koji vole čitati znakove vremena spomenuo bih samo neke ČINJENICE. Profesor Rizvić je umro u Bašagićevim godinama. U svojoj šezdeset četvrtoj. Prva velika Rizvićeva studija (književnohistorijska monografija o Beharu) bila je, eto, vezana i za mlade Bašagićeve godine, s obzirom na to da je on, zajedno sa Edhemom Mulabdićem i Osmanom Nuri Hadžićem, proljeća 1900. godine pokrenuo BEHAR. Posljednji tekst koji je rahmetli Rizvić napisao bio je posvećen Bašagiću, a u povodu obilježavanja šezdeset godina od Bašagićeve smrti. U njemu profesor Rizvić aktualizira Bašagićevu rodoljubivo-patriotsku poeziju, Bašagićev odnos prema Zemlji, prema Narodu, prema Jeziku, prema Duhovnosti. Profesor nije stigao pročitati svoj referat, ali će ga čitati i slušati svi oni koji su ostali među nama. Dalje, Bašagić je umro 1934., pa Handžić 1944.,

pa Mulabdić 1954., pa, evo, Rizvić 1994. godine. Kao da ima nešto usudno u ovom broju "četiri"? Bašagića smo se, hvala Bogu, sjetili. Ali, ove je godine, 29. januara, bilo četrdeset godina od smrti Edhema Mulabdića, i niko ni riječi, ni slova, ni spomena. A na tim PRISJEĆANJIMA ili PROPUSTIMA mjeri se naša nacionalna ozbiljnost i odgovornost u ovom vremenu i na ovom prostoru!

Bašagić je bio čovjek koji je poznao orijentalne jezike i koji je doktorirao u Beču. Koliko znam, poznao je sve veće evropske jezike. Ali je bio čovjek prvog safa u Begovoj džamiji, pisac mevludskog spjeva o Muhammedu, a.s., dakle čovjek u kojemu su se sretno prožimale, dopunjavale, uvjetovale Vjera i Kultura. I profesor Rizvić je bio čovjek iz safa, sa mahfila, sa mukabele i čovjek najprefinjenijih manira u komunikaciji, u stavu, u svijesti o SEBI i SVOME. Po znanstvenoj akribiji, odgovornosti u izricanju u prosuđivanju, bio je ravan najboljem evropskom znanstveniku, a po držanju sufiji u najčasnijem značenju te riječi. Sve to govori koliko su Vjera i Kultura ključno međuprožimajući u čovjeku. U znanstveniku pogotovo.

O profesoru Rizviću sutra će najbolje govoriti njegovo djelo. Ono je toliko obimno i značajno da još nismo u potpunosti ni svjesni njegove važnosti. Zato zdušno podržavam ova raspoloženja koja zagovaraju načine trajnijeg obilježavanja spomena na našeg rahmetliju. Ne smije se više u nama razvijati ogluha spram ljudi koji su utirali pute za punije naše samospoznaje.

Evo, profesor Rizvić je umro prije sedam dana. Kažu, nakon smrti dobrog čovjeka, tog dana padne kiša. Tog dana, nakon profesorove dženaze, pala je kiša. Ona ne prestaje ni dan-danas. Naše je da tu kišu prihvatimo kao Božiji dar za puno "natapanje" naše svijesti o SEBI i SVOME. Vrijeme će pokazati punu ozbiljnost svih naših OBEĆANJA i RIJEČI, pa i ovih danas.

Prof. dr Faruk Konjhodžić

NEPOKOLEBLJIV, SABRAN I POMIREN DOKRAJA

Vjerovatno sam posljednji od članova Vijeća Kongresa bošnjačkih intelektualaca koji je sa rahmetli profesorom Muhsinom Rizvićem malo dulje razgovarao. To je bilo dan uoči njegove prve operacije. Razgovarali smo tada više od dva sata, o njegovoj bolesti. O politici, o bošnjačkoj književnosti, o svemu. Onako kako se je to moglo razgovarati sa čovjekom široke kulture, neiscrpnog znanja, prijatnim sagovornikom. Mislim da svi trebaju znati nešto iz tog razgovora.

Osim želje da ga posjetim, imao sam kao ljekar još jednu stvar na umu. Naime, njegovi nalazi i njegov terapeut, a kasnije i operater, čovjek koga je rahmetlija sam izabrao, jer su bili školski druzi, govorili su da se radi o kamenu u žučnoj bešici, te da je operacija jedan rutinski zahvat koji će ga brzo riješiti tegoba. Bez ikakvog materijalnog razloga, ja lično sam drukčije mislio. Njegov isposnički izgled, u suštini bezbolna žutica, dražila je moj klinički njuh, koji me je vodio nečemu daleko težem i opasnijem. Mirisalo mi je na rak glave pankreasa, koji često imitira simptome kamena u žučnoj bešici, pa sam o tome, prije nego sam posjetio rahmetliju, razgovarao sa njegovim terapeutom, koji je ostao u opsegu kliničkih znaka, što bi, ustvari, i bila najsretnija varijanta.

Razgovarajući sa rahmetlijom o svemu, prirodno je da je nadošla i tema o njegovoj bolesti. Polahko, diskretno, pažljivo sam mu izložio svoje hirurške dileme i razbio iluziju da se sigurno radi o lahkom oboljenju i rutinskoj operaciji. Shvatio je odmah sve. Bio je dostojanstven, čvrst i nepokolebljiv, sabran i pomiren dokraja, kao i uvijek. Prihvatio je neminovnost kao svoju sudbinu i tješio mene. Objasnio mi je da je to njegovo opredjeljenje i da ide na operaciju i

mogućnost da se samo radi o kamenu u žučnoj bešici. Ispratio me je riječima:

- Ti dobro znaš, Faruk, ono: inna lillahi ve inna ilejhi radžiun.

Mislim da sam Vam to morao reći. S njegovim posljednjim riječima meni i ja završavam.

Reisu-l-ulema prof. dr Mustafa ef. Cerić

BORBA ZA NAŠU DUHOVNOST

Ovo je jedan ajet u suretu Teube, koji u prijevodu na bosanski jezik znači: "Reci, poslanice, vi radite. A ono što radite vidjet će Allah, njegov poslanik i muslimani, pa ćete se vratiti u stvarni svijet, svijet prisutni i svijet odsutni, i bit ćete obaviješteni o svemu onome što ste radili."

O tome što je radio profesor Muhsin Rizvić, Allah zna i prema tome bit će nagrađen za to. Poslanik će također vidjeti pa će, shodno tome, profesor zaslužiti njegov "šefoat". Na kraju su i Bošnjaci muslimani da vide i usadnuju što je Profesor usadio. Evo mi smo se sastali ovdje da sad, kada se profesor Muhsin Rizvić preselio na drugi svijet, vrednujemo ono što je on uradio.

Na sve ono što je rečeno, nemam ništa dodati, jer nisam bio student Muhsina Rizvića i nisam se s njim poznavao kao što ste vi imali priliku poznavati se s njim. Ja bih izdvojio tri susreta sa profesorom.

Može se kazati da sam ga poznavao i prije nego što sam ga upoznao u Zagrebu, kada je došao sa jednom grupom intelektualaca da razgovara, poslije izbora, o tome kako ćemo urediti odnose između Bošnjaka i Hrvata. Taj susret mi je bio drag jer sam kao imam zagrebačke džamije mogao vidjeti čovjeka čije sam knjige, ne pročitao, ali sam znao za neke od njegovih naslova. I bilo mi je drago da su mi moji prijatelji govorili da je profesor Muhsin Rizvić taj koji se borio za našu duhovnost. Drugi primjer je kada sam se vratio u Sarajevo, početkom maja, vidio sam profesora Muhsina Rizvića, u Ferhadiji džamiji, na džumi. Ja sam držao hutbu i tada sam govorio o sličnosti naše sudbine sa sudbinom Musaovog naroda. Poslije hutbe,

profesor mi je prišao, čestitao i rekao da mu je drago što sam se vratio u Sarajevo. Treći slučaj je kada je porušena Ferhadija džamija, u Banjoj Luci, zamolio sam profesora Muhsina Rizvića da napiše protestno pismo svim međunarodnim organizacijama. Profesor je to uradio i, ako ste slušali ono pismo koje je otišlo u ime reisa, to je napisao profesor Muhsin Rizvić. Mi smo profesora Muhsina Rizvića ispratili kod Ferhadije džamije, ovdje u Sarajevu. On je sa nama. Tu je njegov mezar i tu je Ferhadija džamija. Koliko cijenimo profesora Muhsina Rizvića, potvrdit će se našom brigom o Ferhadiji džamiji i njegovom mezaru. Jer, ne zaboravite da se Ferhadije džamije ruše. I mezarovi koji su oko Ferhadije.

Naša snaga će se mjeriti po tome koliko bude dugo mezar Muhsina Rizvića pored Ferhadije džamije. Ali, ne samo njegov nego i svih nas. Prema tome, Muhsin Rizvić je sa nama. Mi živimo sa njim i on živi sa nama. Zato bih htio samo, na kraju, napomenuti da mi živimo u svijetu u kojem sila definira moral, a ne moral silu.

Književnost je po arapskom izrazu odgajanje, edeb. Svojim djelom, Muhsin Rizvić je pokušao da nas odgoji. Da nam ispravi pamet. I da nam istjera četnike iz naših glava. Najteži proces i najteži zadatak je kako se osloboditi fašista, četnika iz naših glava.

Onda kada to učinimo, bit će ih lahko istjerati iz naših domova. Zato profesorovo djelo je veliko i čast mi je da sam živio u njegovo vrijeme.

Neka mu je rahmet duši, njegovoj porodici sabur, a svima nama neka bude pouka i opomena.

Hvala!

PRILOZI

ŠTAMPA POVODOM SMRTI PROF. DR MUHSINA RIZVIĆA

ODBOR ZA SAHRANU

Povodom smrti istaknutog historičara književnosti i profesora sarajevskog Filozofskog fakulteta dr Muhsina Rizvića, Vlada R BiH je formirala Odbor za sahranu, čiji su članovi: Alija Izetbegović, dr Haris Silajdžić, Krešimir Zubak, dr Mustafa ef Cerić, Miro Lazović, dr Enes Duraković, dr Fahrudin Selesković, dr Zvonimir Radeljković, dr Munib Maglajlić, Nedžad Ibrišimović, dr Atif Purivatra i Edah Bećirbegović. ("Oslobodenje, 10.VI 1994.).

PREMINUO DR MUHSIN RIZVIĆ

Sarajevo, 9. juna (BH PRESS) - Danas je u 64. godini preminuo istaknuti profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu dr Muhsin Rizvić.

Dr Muhsin Rizvić rođen je 14. aprila 1930. godine u Mostaru. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu istoriju jugoslovenskih književnosti i srpskohrvatski jezik. Diplomirao je 1960. godine.

Doktorsku disertaciju "Književno stvaranje muslimanskih pisaca u Bosni i Hercegovini u doba austrougarske vladavine" odbranio je 1971. godine na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, na kome je iste godine postavljen za vanrednog profesora na predmetu Istorija jugoslovenskih književnosti XVIII stoljeća i romantizma. Godine 1977. imenovan je za redovnog profesora.

Za knjigu književnohistorijske monografije "Behar" 1973. godine dr Rizvić je primio Republičku nagradu za naučni rad "Veselin Masleša", a za disertaciju objavljenju u ANUBiH nagrađen je 1975. godine Dvadesetsedmojulskom nagradom.

Profesor dr Muhsin Rizvić priredio je i objavio veći broj djela iz oblasti književne istorije naroda Bosne i Hercegovine. ("Oslobođenje", 10. VI 1994.).

NA VIJEST O SMRTI PROF. DR MUHSINA RIZVIĆA

ČOVJEK - INSTITUCIJA

Cijeli svoj životni intelektualni vijek prof. dr Muhsin Rizvić posvetio je proučavanju bosanskomuslimanske i, općenito, južnoslavenske književne tradicije

Da je smrt "bliža od žile kucavice" jasno nam je iz dana u dan ali da će biti toliko blizu kad je u pitanju bio profesor Rizvić nismo mogli ni slutiti kad smo ga, pred operaciju žuči, obilazili na Hirurškom odjeljenju Koševske bolnice. Vijest o profesorovoj smrti bila je suviše nenadna, bolna, nehtijuća, ali neumoljiva i jasna. Na ahiret je preselio jedan od najistaknutijih građana ovoga grada, ove države, jedan od najistaknutijih Bošnjaka u ovom stoljeću i ovom vremenu.

Životni put rahmetli profesora Rizvića počinje od rodnoga Mostara, 14. aprila 1930. godine. U Sarajevu je, na Filozofskom fakultetu, studirao historiju južnoslavenskih književnosti i maternji jezik. Na istom je fakultetu 1971. odbranio doktorsku dizertaciju: "Književno stvaranje muslimanskih pisaca u Bosni i Hercegovini u

doba austrougarske vladavine". Godine 1977. izabran je u zvanje redovnog profesora na katedri za južnoslavenske književnosti, umro je kao šef spomenutog odsjeka.

Cijeli svoj životni i intelektualni vijek prof. dr Muhsin Rizvić posvetio je proučavanju bosanskomuslimanske i, općenito, južnoslavenske književne tradicije. Iz dvadesetomnog opusa mogli bismo, za ilustraciju, navesti slijedeća izdanja: "Behar" - Književno-historijska monografija (Sarajevo, 1971); Književno stvaranje muslimanskih pisaca u BiH u doba austrougarske vladavine (Sarajevo, 1973); Književni život BiH između dva rata, I-III (Sarajevo, 1980); Pregled književnosti naroda BiH (Sarajevo, 1985); zatim knjige "Interpretacije iz romantizma"; Između Gaja i Vuka (Sarajevo, 1989); Kroz Gorski vijenac"- Interpretacija i tekstualno-komparativna studija o strukturi (Sarajevo, 1989) i dr. U rukopisu mu je ostalo više studija. Prije svega Panorama bošnjačke književnosti (od najstarijih vremena do danas), pa višetomna, tek dovršena studija o Bosni i Muslimanima u Andrićevu književnom svijetu.

I Rizvićeva intelektualna vertikala izrazito je sudbinski jasna, prepoznatljiva, paradigmatična kad su u pitanju Bosna i Bošnjaci. Ono što nisu radile nacionalne institucije, jer ih nije bilo, jer su bile zabranjene, i ono što nisu radile sve druge društvene, kulturne institucije, jer su bile ideološki uvjetovane, jer su bile pritajeno veliko-srpske, radili su malobrojni odgovorni i neumorni bošnjački intelektualci poput profesora Rizvića. Rizvićev znanstveno-istraživački rad ravan je istraživačkom podvigu jedne akademije. Rizvić i takvi kao što je on kao da je postao nadomjestak akademijinu radu, a Akademija nauka i umjetnosti BiH kao da je postojala samo da ne bi radila ono što je morala raditi. U takvim kulturno-političkim okolnostima Rizvić nije ni mogao postati članom ANUBiH. Zato je bio jedan od obnovitelja rada Kulturnog društva Muslimana "Preporod" i njegov prvi predsjednik nakon obnoviteljske skupštine oktobra 1990. godine. Umro je kao predsjednik Savjeta ovoga bošnjačkog nacionalnog kulturnog društva.

Rizvić je u svome držanju i stavu bio i ostao intelektualac. Nije se dao "servisirati" nikakvoj partijskoj, političkoj mašineriji. Po jasnoći, preciznosti, sistematičnosti, po utemeljenosti svoga naučničkog angažmana bio je ravan najodgovornijem evropskom znanstveniku, a po životnoj skromnosti, jednostavnosti, po muslimanskoj dosljednosti i samoodgovornosti bio je ravan najvećem sufiji. Njegov moralni i znanstveni stav bili su u potpunoj međusobnoj ravnoteži. Doživljavali smo ga kao savjest kulturnog bića ovog grada. Kao alima u najplemenitijem i najčasnijem izdanju. Ono što je u prvoj polovici ovoga stoljeća u kulturi Bošnjaka bio Safvet-beg Bašagić, to je u ovoj drugoj polovini bio profesor Muhsin Rizvić.

Ali, eto, Rizvić nije dočekaao da bude bar pročitao njegov referat o Bašagiću u povodu šezdesetogodišnjice njegove smrti. Na "istiniti svijet" Rizvić je otišao još "uvijek mlad" na nogama, kao dječak u šezdesetim i mudrac kroz kojeg su strujila bošnjačka stoljeća. Bošnjaci su u ovom stoljeću imali tri svoje velike sudbinske vertikale (u vjeri i duhovnosti: reis Čaušević-Handžić-Đozo; u politici: Spaho - Izetbegović, u kulturi Bašagić-Rizvić). Svi drugi su između. A na Profesorovim učenicima, na svima nama, ostaje amanet da sudbine i smrti istaknutih ovdašnjih pojedinaca prestanu biti - paradigmatične.

Rahmet ti duši, dobri naš Professore!

Hadžem HAJDAREVIĆ

("Oslobodenje", 11. VI 1994.)

(BiH Školski glasnik, avgust 1994. br. 1.)

IN MEMORIAM

Obavještavamo rodbinu i prijatelje da je naš dragi suprug i otac

prof. dr MUHSIN (HUSEINA) RIZVIĆ

preselio na Ahiret u 64. godini.

Dženaza će se obaviti u haremu džamije Ferhadija u subotu, 11.6.1994. u 11 sati.

Ožalošćeni: supruga Behija, kćerka Selma, snaha Mubera, porodice Rizvić, Traljić, Akšamija, Musić, Musakadić, Kadić, Fočak, Samedović, Gorušanović, Zilić i ostala rodbina i prijatelji.

S dubokim osjećanjem velikog gubitka, primili smo vijest da je 9. juna 1994. godine preselio na ahiret

profesor doktor MUHSIN RIZVIĆ

redoviti profesor Filozofskog fakulteta u Sarajevu, naistaknutiji bošnjački književni historičar.

Plemenit, skroman, gospodstven, predan temeljnim vrijednostima Dobra i Istine, profesor doktor Muhsin Rizvić ostavio je neizbrisiv trag u naučnom, književnom, kulturnom, obrazovnom i političkom životu naroda i domovine Bosne i Hercegovine.

Molimo Boga da profesora doktora Muhsina Rizvića nagradi za njegova dobra djela i da mu oprostí grijehe, a njegovoj porodici i prijateljima dade utjehu.

Predsjedništvo, Skupština i Vlada Republike Bosne i Hercegovine i Federacija Republike Bosne i Hercegovine, Islamska

zajednica Republike Bosne i Hercegovine, Univerzitet u Sarajevu i Filozofski fakultet, Društvo pisaca Republike Bosne i Hercegovine, Kulturno društvo Muslimana "Preporod", Vijeće Kongresa bosansko- muslimanskih intelektualaca, Muslimansko humanitarno društvo "Merhamet"

Sa dubokim bolom Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca primilo je vijest da je na ahiret preselio

profesor doktor MUHSIN RIZVIĆ

osnivač Vijeća Kongresa bosanskohercegovačkih intelektualaca i njegov najistaknutiji član.

Dženaza rahmetlije će se obaviti dana 11. juna 1994. godine u 11 sati u haremu Ferhadija džamije u Sarajevu.

Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca

Prof. dr MUHSIN RIZVIĆ

(1930 - 1994)

Matični i Izvršni odbor i Savjet Kulturnog društva Muslimana Preporod iskazuju, u ime svih Preporodovih članova, društava i udruženja u domovini i inozemstvu, dužno poštovanje prof. dr Muhsinu Rizviću.

Bio je ustrajni borac za pravdu i slobodu Bosanskih Muslimana. Cijelim svojim životom i djelom svjedočio je najplemenitije težnje

našeg naroda. Nikakve ovosvjetske dobiti i prolazne vrijednote nisu mogle umanjiti njegovu odlučnost da služi Dobru.

Bio je naš prvi predsjednik nakon obnove Kulturnog društva Muslimana Preporod i jedan od naših najuglednijih prvaka.

Kulturno društvo Muslimana Preporod, Matični odbor, Izvršni odbor, Savjet

Duboko ožalošćeni obavještavamo kolege, prijatelje, studente i kulturnu javnost da je naš dugogodišnji redoviti profesor, povjesničar književnosti, znanstvenik i dragi kolega

profesor dr MUHSIN RIZVIĆ

preminuo 9. VI 1994. godine.

Komemoracija će se održati 11.6. u 9 i 30 sati u Svečanoj sali Univerziteta u Sarajevu (Pravosudna palača), a dženaza ispred džamije Ferhadija u 11 sati.

Ljudski i znanstveni lik profesora dr Muhsina Rizvića ostaće u trajnom sjećanju njegovim kolegama i studentima.

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet u Sarajevu

Duboko ožalošćeni, obavještavamo javnost da je dana 9.6.1994. godine preminuo velikan bosanskohercegovačke književnosti

MUHSIN RIZVIĆ

književnik

Njegovo blistavo književno djelo ostavilo je neizbrisiv trag na duhovnom prostoru ovog tla.

DRUŠTVO PISACA R BiH

Umro profesor Muhsin Rizvić posljednji veliki alim

Profesor Muhsin Rizvić je naš posljednji veliki alim oko koga smo se, s poštovanjem, okupljali u svijetlu halku odanosti, zadivljeni širinom njegovog enciklopedijskog znanja i pouzdanog prepoznavanja Ljepote, Dobra i Plemenitosti i siguran sam da će svi oni koji su imali tu izuzetnu čast i sreću da budu njegovi učenici uvijek to spominjati s osjećajem gordosti i ponosa. Zato, neka je rahmet tvojoj plemenitoj duši, moj učitelju!

U Sarajevu je u 64. godini umro prof. dr Muhsin Rizvić. U haremu džamije Ferhadija obavljena je dženaza prof. dr Muhsina Rizvića, kojoj su, između ostalih, prisustvovali Alija Izetbegović, predsjednik Predsjedništva R BiH, premijer dr Haris Silajdžić, reis-ul-ulema dr Mustafa Cerić, prof. dr Enes Duraković, ministar obrazovanja, nauke, kulture i sporta, članovi odbora za sahranu, kao i mnogi drugi kulturni i javni radnici i građani Sarajeva.

O životnom putu i djelu prof. dr Muhsina Rizvića na komemoraciji su govorili prof. dr Enes Duraković i prof. dr Faruk Selesković, rektor sarajevskog univerziteta, a u džamiji Ferhadija od rahmetli Rizvića oprostili su se gospodin Alija Izetbegović i hafiz Ismet ef. Spahić.

Izdvojili smo, ne baš slučajno, riječi prof. dr Enesa Durakovića i Hadžema Hajdarevića, književnika.

I jedan i drugi bili su, a oni to, kao i mnogi drugi, pa i potpisnik ovih redaka s ponosom ističu - njegovi studenti.

Neka je rahmet duši našem dragom Profesoru i Velikom čovjeku.

(Bosansko-hercegovački ŠKOLSKI GLASNIK

Avgust 1994, Broj 1.)

SAHRANJEN PROFESOR MUHSIN RIZVIĆ

Juče je u Sarajevu, u haremu džamije Ferhadije obavljena dženaza prof. dr Muhsina Rizvića.

Opraštajući se od rahmetli Rizvića, hafiz Ismet ef. Spahić istakao je da je Rizvić zajedno sa Safvet-begom Bašagićem predstavljao kulturnu vertikalnu bošnjačkog naroda, a da je u sebi objedinjavao najviše vrijednosti islama - istinu i ljepotu, dobrotu i pravdu.

Dženazi su prisustvovali Alija Izetbegović, predsjednik Predsjedništva R BiH, premijer Haris Silajdžić, reis-ul-ulema dr Mustafa ef Cerić i drugi vjerski službenici, članovi Odbora za sahranu, kulturni javni radnici i građani Sarajeva.

U prijepodnevnim satima na Sarajevskom univerzitetu održana je komemorativna sjednica.

O životnom putu i djelu prof. dr Muhsina Rizvića na komemoraciji su govorili dr Enes Duraković, ministar u Vladi R BiH i Faruk Selesković, rektor sarajevskog Univerziteta.

("Oslobodenje", 12. VI 1994.)

A. Pe.

OSNIVANJE FONDA "MUHSIN RIZVIĆ"

Sarajevo, 15. juna (BH PRESS) - Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca odlučilo je pokrenuti inicijativu za osnivanje fonda za razvoj istraživanja i znanstvenog promoviranja bošnjačke kulture "Muhsin Rizvić". Vijeće je donijelo i odluku da se naredne godine održi znanstveni skup posvećen životu i djelu dr Rizvića.

BIBLIOGRAFIJA

DJELA PROF DR MUHSINA RIZVIĆA

Knjige

Iznad i ispod teksta. Ogledi i Kritike
Svjetlost, Sarajevo, 1969. str. 215.

"Behar". Književnoistorijska monografija
Svjetlost, Sarajevo, 1971. str. 629 (Biblioteka Kulturno nasljeđe).

Književno stvaranje muslimanskih pisaca u Bosni i Hercegovini u
doba austrougarske vladavine, I-II
ANUBiH, Sarajevo, 1973. str. I - 316, II-306.

Interpretacije iz romantizma, I
Zavod za izdavanje udžbenika, 1976. str. 255.

Bosanskohercegovačke književne studije
"Veselin Masleša", Sarajevo, 1980. str. 242.

Književni život Bosne i Hercegovine između dva rata, I-III
Svjetlost, Sarajevo, 1980. str. I-325, II-688, III-350.

Interpretacije iz romantizma, II
Svjetlost (Zavod za izdavanje udžbenika), Sarajevo, 1984. str.213.

Pregleda književnosti naroda Bosne i Hercegovine
"Veselin Masleša", Sarajevo, 1985. str. 244.

Tokovi i stvaraoci iz književne Bosne
Univerzal, Tuzla, 1986. str. 315.

Između Vuka i Gaja
"Oslobodenje", Sarajevo, 1989. str. 384.

Kroz "Gorski Vijenac". Interpretacija i tekstualno-komparativne
studije o strukturi.
Svjetlost, Sarajevo, 1989.

Bosansko-muslimanska književnost u doba preporoda, 1887-1918.
Mešihat Islamske zajednice BiH, El-kalem, Sarajevo. 1990.
(drugo izdanje)

Priredivački rad

Jovan Skerlić: Pisci i knjige, I-VI

Jovan Skerlić: Feljtoni, skice i govori

Prosveta, Beograd, 1964. (Sabrana djela Jovana Skerlića)

Redaktor M. Rizvić.

Izabrana djela Safvet-bega Bašagića, I-II

Svjetlost, Sarajevo, 1971. (Biblioteka Kulturno nasljeđe)

Priredio, kritički aparat i uvodnu studiju napisao M. Rizvić.

Sabrana djela Hamze Hume, I-VI

Svjetlost, Sarajevo, 1976. (Biblioteka Kulturno nasljeđe)

Priredio, kritički aparat i uvodnu studiju napisao M. Rizvić.

Dokumentarna građa o Svetozaru Ćoroviću

Muzej književnosti BiH, Sarajevo, 1972. str. 228

Priredio i kritički obradio M. Rizvić (u saradnji sa B. Ćorićem)

x x x

Dr Muhsin Rizvić priredio je i recenzirao više knjiga, posebno u uglednoj biblioteci "Kulturno nasljeđe BiH", čiji je bio dugogodišnji član redakcije. Prof Rizvić je bio urednik za oblast književnosti BiH u redakciji Enciklopedije Jugoslavije, a u "Preporodu" je pokrenuo inicijativu, i na tome do smrti radio, da izda Leksikon Bošnjaka.

Dosad objavljeno:

Edicija **ARABESKA**

1. ISLAM U BOSNI, dr Mustafa Cerić, reisu-l-ulema
2. BOSANSKA KRVAVA ZBILJA, prof.dr Jusuf Žiga

Edicija **TRIBINA**

1. Pogledi na društvo i političko organizovanje BOŠNJAKA - MUSLIMANA
2. Organiziranost, struktura moći i državotvornost BOSANSKIH MUSLIMANA
3. MASS - MEDIJI DANAS I SUTRA
4. MIROVNI PREGOVORI I INTERESI BOSANSKIH MUSLIMANA
5. AGRESIJA NA R BiH I ODBRANA DRŽAVE
6. ISLAMSKA CIVILIZACIJA I BOSANSKI MUSLIMANI
7. HISTORIJSKA BIT NACIJE
8. ODBRANA ZEMLJE I BORAČKA ZAŠTITA
9. ANTIISLAMSKI SINDROM KAO FAKTOR DESTRUKCIJE
BOSNE I HERCEGOVINE
10. INFORMIRANJE U NOVIM UVJETIMA
11. KAKO SARAJEVO PREŽIVLJAVA DA BI ŽIVJELO
12. BOSANSKI MUSLIMANI I FEDERACIJA BiH
13. PRILOG SOCIJALNO PSIHOLOŠKOM RAZUMIJEVANJU
AGRESIJE NA R BiH

U saradnji sa PRESS - Centrom
Armije Republike Bosne i Hercegovine

1. NEUM I BOSANSKO PRIMORJE
2. ISLAM OVDJE I SADA
3. ARMIJA - KLJUČ MIRA
4. USTAV FEDERACIJE BIH (Neslužbeni prevod)

**Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca
zahvaljuje MUSLIMANSKOM DOBROTVORNOM DRUŠTVU
"MERHAMET" koje je svojom donacijom pomoglo štampanje
ove knjige**

